HELSINGIN KAUPUNKI
AMMATILLINEN KOULUTUS
OPPIMISEN TUEN SUUNNITELMA

Opetusvirasto

Stadin ammattiopisto

Stadin aikuisopisto

SISÄLTÖ

1. **Oppimisen tuen lähtökohdat ja periaatteet s.4**

1.1 Koulutuksellinen tasa-arvo ja esteettömyys s.5

1.2 Inkluusio ja kaikille yhteinen oppilaitos s.5

1.3 Opiskelijaksi ottamisen edellytykset Sora-lainsäädännön mukaan s.6

1.4 Vammaispoliittinen ohjelma s.7

2. **Oppimisympäristön kuvaus s. 7**

2.1 Pedagogisesti esteetön ja saavutettava oppimisympäristö s.8

3. **Oppimisen tuen järjestämisen tavoitteet ja seuranta s.9**

3.1 Opiskelijahuollon tuki s.9

3.2 Toteutumisen seuranta s.10

4. **Yhteistyö perusopetuksen kanssa ja opintojen aloituksen yhteiset käytännöt s.10**

4.1 Kaikille yhteinen oppilaitos s.11

4.2 Tuki perusopetuksessa s.11

4.3 Opintojen alku Stadin ammattiopistossa s.12

4.4. Tiedonsiirto perusopetuksesta Stadin ammattiopistoon s.13

5. **Yhteistyö huoltajien kanssa s. 14**

5.1 Huoltajien kuuleminen s.15

6. **Opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma HOPS s.17**

7. **Erityinen tuki ja HOJKS-prosessi s.19**

7.1 HOJKSin sisältö s.20

7.2 Erityisen tuen perusteet s.21

8. **Ohjeita HOJKSin tekemiseen ja oppimisen tuen kuvaamiseen s.22**

8.1 HOJKSin tarkoitus s.23

8.2 Vieraskielisyyden vaikutus s.22

8.3 Milloin tarvitaan HOJKSia? s.23

8.4 Miten HOJKS tehdään? s.24

8.5 Tietosuoja s.28

9. Pedagogisen tuen järjestämistavat s.29

9.1 Oppimisen tuen ensisijaiset menetelmät, organisaatio ja vastuualueet s.29

9.2 Muita oppimisen tuen menetelmiä s.33

9.3 Erityisopettajan antama tuki 34

9.4 Opiskelijaa tukevia työskentelytapoja ja menetelmiä s.35

9.5 Tuki työssäoppimisessa ja ammattiosaamisen näytöissä s.37

10. Erityistä tukea saavan opiskelijan arviointi s.39

10.1 Tutkinnon tavoitteiden mukauttaminen s.39

11. Lähteet s.42

LIITTEET

- **Opetussuunnitelmat ja lainsäädäntö s.43**

1. Oppimisen tuen lähtökohdat ja periaatteet

Stadin ammattiopisto on kaikille yhteinen oppilaitos, jossa jokainen pystyy ominaisuuksistaan riippumatta toimimaan yhdenvertaisesti muiden kanssa, jolloin opiskeluympäristössä ei pitäisi olla liikkumiseen, ryhmään kuulumiseen tai oppimiseen liittyviä esteitä.

Oppimisen tuen suunnitelma on osa Helsingin kaupungin ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaa. Oppimisen tuen suunnitelma pitää sisällään erityisopetuksen suunnitelman ja siinä kuvataan kaikille opiskelijoille suunnatun tuen sekä erityisopetuksen arvolähtökohdat, periaatteet, tarkoitus, tavoitteet, toteutus, arviointi sekä työn ja vastuun jakautuminen käytännössä. Aikuiskoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen oppimisen tuki ja erityinen tuki kuvataan omassa suunnitelmassaan, mutta käsillä olevan suunnitelman yleiset periaatteet pätevät myös niihin. Oppimisen tuen suunnitelma velvoittaa Stadin ammattiopiston yhtenäistämään ja kehittämään HOJKS ja HOPS-prosessinsa sekä erityisopetuksen, erityisen tuen ja yleisen oppimisen tuen toimintakäytäntönsä ja periaatteensa suunnitelman mukaisiksi.

Käsillä olevassa suunnitelmassa oppimisen tuki ja erityisopetus tarkoittavat opiskelijan tukemista erilaisin pedagogisin keinoin. Nämä eivät kuitenkaan ole irrallisia muista opiskeluun ja opiskelijan elämään liittyvistä asioista. Oppimisen tukeen liittyvät läheisesti myös ohjaus sekä opiskelijahuoltopalvelut kokonaisuutena. Lähtökohtana oppimisen tuessa on ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen vahvistaminen siten, että kaikilla opiskelijoilla on hyvät edellytykset suoriutua opinnoistaan suunnitellussa ajassa. Onnistunut opiskelu edellyttää myös, että oppilaitoksen tilat, välineet, ilmapiiri ja opetus soveltuvat kaikille opiskelijoille. Erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista ei suositella käytettäväksi erityisopiskelija-nimitystä.

Kaikkien opiskelijoiden oppimisen edistäminen on koko Stadin ammattiopiston henkilökunnan tehtävä. Erityisopetus on osa kaikkea opetusta, ja henkilöstön tulee luoda opiskelijoille mahdollisimman esteetön ja saavutettava ammatillinen koulutus ja edellytykset koulutuksen jälkeiseen työllistymiseen. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ammatillinen koulutus tulee toteuttaa yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan ensisijaisesti samoissa opetusryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa.

1.1 Koulutuksellinen tasa-arvo ja esteettömyys

Lähtökohtina oppimisen tuen suunnitelmassa ovat koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen[1] ja esteettömyys, eli tavoitteena on kaikille yhdenvertainen mahdollisuus opiskeluun. Tämä tarkoittaa, että koulutusta kehitetään jo lähtökohtaisesti kaikille sopivaksi, jolloin erikseen järjestettävän tuen tarve vähenee. Esteettömässä opiskeluympäristössä jokainen pystyy ominaisuuksistaan riippumatta toimimaan yhdenvertaisesti muiden kanssa, jolloin opiskeluympäristössä ei pitäisi olla liikkumiseen, ryhmään kuulumiseen tai oppimiseen liittyviä esteitä. Esteetön opiskelu tarkoittaa myös opiskelijoiden vahvuuksien ja tuen tarpeiden tunnistamista, yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen mahdollistamista eli **kaikille yhteistä oppilaitosta**, jolloin keskeistä ovat joustavat, kaikkien oppilaiden osallisuutta korostavat opiskelujärjestelyt. Esteettömyysvaatimuksen taustalla ovat mm. Suomen perustuslaki (1999): 6§[2] ja Yhdenvertaisuuslaki 6§[3] (2004) (Yhdenvertaisuus: Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.)

1.2 Inkluusio ja kaikille yhteinen oppilaitos

Kaikille yhteinen oppilaitos -tavoitteen taustalla on *inkluusio* -ajattelu. Inkluusio laajasti nähtynä tarkoittaa oppilaan ja toimintaympäristön näkökulmasta oppimisen ja osallistumisen esteiden poistamista ja vähentämistä. Oppimisympäristössä esteet voivat liittyä esimerkiksi opetusmenetelmiin, jotka eivät ota huomioon opiskelijan kieltä, sukupuolta, sosioekonomista tilannetta, vammaisuutta, erilaisia tapoja oppia tms. tai opetussisältöihin, jotka eivät ole tarkoituksenmukaisia. Inkluusiossa on tavoitteena prosessi, jossa painopisteenä on oppimisympäristön muuttaminen esteettömäksi opiskelijoiden muuttamisen sijaan.

Integraatiolla tarkoitetaan lähtökohtaa, että vahvaa tukea tarvitsevan oppilaan/opiskelijan opetus pyritään järjestämään perusopetuksen ryhmässä ja pyritään välttämään hänen siirtämistään erilliseen erityisluokkaopetukseen. Tavoitteena on, että erityistä tukea tarvitseva nuori kasvaa yhdessä ikätovereidensa kanssa ilman eristymistä (segregaatio) sosiaalisesta yhteisöstä. Integraatio -käsite on tietyllä tapaa syrjivä, sillä se pitää lähtökohtaisesti joitakin ryhmiä ulkopuolisina, joiden

[1] Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016: Kehittämissuunnitelma

[2] Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

[3] Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

osallisuutta tulisi lisätä. Inkluusiossa yhteinen koulu tai oppilaitos merkitsee kaikkien lasten kasvamista koulu-uran alusta alkaen koulutusjärjestelmässä, jossa ei ole erillisiä erityiskouluja ja erityisluokkia. Inkluusioon perustuvassa järjestelmässä olennaisia ovat joustavat, kaikkien oppilaiden osallisuutta korostavat opiskelujärjestelyt. Yleisenä päämääränä inklusiivisella toiminnalla on yhteiskunta, jossa jatkuvasti puretaan oppimisen ja osallistumisen esteitä, jotta kaikilla yhteisön jäsenillä on oikeus kaikin tavoin osallistua täysivaltaisesti yhteisönsä ja yhteiskunnan toimintaan, koulutukseen ja työelämään. Stadin ammattiopistossa inkluusio on keskeinen toimintaa ohjaava tekijä, jota edistetään yhdessä yhteistyöverkostojen kanssa.

1.3 Opiskelijaksi ottamisen edellytykset Sora-lainsäädännön mukaan

1.1.2012 voimaan tulleen Sora -lainsäädännön (951/2011, 1032/2011) myötä opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä on tarkennettu. Lainsäädännöllä mahdollistetaan opiskeluoikeuden peruuttaminen tilanteissa, joissa se olisi turvallisuusnäkökohtien vuoksi perusteltua. Lähtökohtana on, että hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle, jos este voidaan kohtuullisin toimin poistaa. Opiskelijaksi ei voida kuitenkaan ottaa henkilöä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen/harjoitteluun.

Tutkintokohtaisia terveydentilavaatimuksia on uuden lainsäädännön myötä täsmennetty koskemaan sellaisia koulutuksia, joissa opintoihin sisältyy alaikäisten turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Tällaisia koulutuksia Stadin ammattiopistossa ovat:

- logistiikan perustutkinnon kuljetuspalvelujen koulutusohjelma,
- sosiaali- ja terveysalan perustutkinto,
- hammastekniikan perustutkinto ja
- lääkealan perustutkinto.

Tutkintokohtaisista terveydentilavaatimuksista määrätään tutkinnon perusteissa[4]. Muille kuin Sora-laissa mainituille aloille on annettu perustutkintokohtaisia terveydentilasuosituksia[5], jotka hakijan on hyvä huomioida hakeutuessaan opintoihin.

[4] http://www.koulutusnetti.fi/files/alakohtaiset_terv_tekijat.pdf

1.4 Vammaispoliittinen ohjelma

Suomessa on vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman turvaamiseksi laadittu hallituksen vammaispoliittinen ohjelma (VAMPO 2010–2015), jossa on linjattu vammaispolitiikan seuraavien vuosien keskeiset toimenpiteet. Tavoitteena on ollut luoda vahva pohja ihmisoikeuksille, syrjimättömyydelle, yhdenvertaisuudelle ja osallisuudelle. Eri hallinnon alojen yhteistyönä valmistellun ohjelman päämääränä on yhteiskunta, joka soveltuu myös vammaisille ihmisille. Vastuu kestävän vammaispolitiikan toteuttamisesta on yhteiskunnan kaikilla toimijoilla. Jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen sekä yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta. Vammaiset lapset ja nuoret käyvät koulua ja opiskelevat yhdessä ikätovereidensa kanssa. Lähtökohtana ovat koko ikäluokalle yhdenvertaisesti toteutettavat mahdollisuudet koulunkäyntiin, koulutukseen ja ammatin hankintaan. Ammattikoulutuksessa tavoitteena on vammaisten nuorten suhteellisen osuuden lisääminen yleisissä oppilaitoksissa. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015.)

2. Oppimisympäristön kuvaus

Opiskelijoiden erilaiset valmiudet ja tarpeet huomioon ottavat opetusjärjestelyt hyödyttävät kaikkia opiskelijoita. Opiskelijoiden tukemiseen ja ohjaukseen osallistuu koko Stadin ammattiopiston henkilökunta.

Opiskelun tuen järjestämisessä on lähdettävä siitä, että jokainen opiskelija voi jossain koulutuksensa vaiheessa tarvita tukea ja että tähän tarpeeseen on vastattava. Koulutuksenjärjestäjän tehtävänä on luoda oppimisympäristö, joka antaa tuen jokaiselle opiskelijalle. Oppimisympäristö määritellään usein paikaksi, tilaksi, yhteisöksi tai toimintakäytännöksi, jonka tarkoitus on edistää oppimista. Oppimista edistävä oppimisympäristö on pedagogisesti esteetön ja saavutettava.

[5] http://www.koulutusnetti.fi/files/terveydelliset_suositukset.pdf

2.1 Pedagogisesti esteetön ja saavutettava oppimisympäristö

Pedagogisesti esteetön ja saavutettava oppimisympäristö muodostuu opetuksen, ohjauksen ja vuorovaikutuksen esteettömyydestä, opintosisältöjen ja opetusmateriaalien esteettömyydestä ja arvioinnin esteettömyydestä. Kokonaisuuteen kuuluu yhtä tärkeänä ottaa huomioon myös opiskelijan tarvitseman tuen saatavuus ja mahdollisuudet yksilöllisiin tavoitteisiin, valintoihin ja opintopolkuihin. Opetussisältöjen pedagoginen esteettömyys ja saavutettavuus sisältävät sen, että jokaisella on oikeus oppia, opiskella ja saada opetusta omien valmiuksiensa mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että opetusta tulisi suunnitella ja toteuttaa ryhmässäkin yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti ja varmistaa, että opiskelijat saavat tarvitsemansa tuen ja ohjauksen. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukemisessa korostuvia, mutta kaikkia opiskelijoita hyödyttäviä tekijöitä ovat mm. häiriötön ympäristö, jota edistävät opiskeluympäristön ja opetuksen hyvä struktuuri ja selkeys, opettajan taito ennakoida opetustilanteissa ja kannustava, oikea-aikainen palaute. Resurssien jakaminen kaikkia tukea tarvitsevia opiskelijoita hyödyttäväksi onnistuu parhaiten, kun opetusjärjestelyt jo valmiiksi ottavat huomioon opiskelijoiden erilaiset valmiudet ja tarpeet.

Jos oppimisen esteet käyvät ylivoimaisiksi, jokaisella Stadin ammattiopiston henkilökuntaan kuuluvalla on velvollisuus varmistaa, että opiskelija saa apua tarkoituksenmukaisten ratkaisujen ja jatkopolun löytämiseksi. Jos opiskelija väliaikaisesti keskeyttää opintonsa, on paluu opintojen pariin tehtävä huolella suunnitellusti ja tuetusti. Mahdollinen alan vaihto on lähtökohtaisesti järjestettävä ilman, että opiskelija joutuu eroamaan Stadin ammattiopistosta. Jos opiskelija vaihtaa oppilaitosta, hyvä siirtyminen ja opintojen aloitus varmistetaan vastaanottavan oppilaitoksen kanssa ja tarvittaessa pidetään opintojen järjestämistä koskeva tapaaminen. Oppilaitosta vaihdettaessa hyödynnetään tehdyt henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat sekä erityiseen tukeen liittyvät Henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat (HOJKS). Jokaisen Stadin ammattiopistosta eroavan opiskelijan kanssa täytetään erillinen opiskelutietolomake, joka sisältää taustatiedot opintojen jatkamista tai työllistymistä helpottamaan. Jos alle 25-vuotiasta opiskelijaa ei tavoiteta, on hänen yhteystietonsa luovutettava etsivälle nuorisotyölle.

3. Oppimisen tuen järjestämisen tavoitteet ja seuranta

Oppimisen tuen tavoitteena on varmistaa opiskelijan valmistuminen suunnitellussa ajassa sekä luoda mahdollisuudet hänen työllistymiselleen. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillinen koulutus toteutetaan ensisijaisesti samoissa ryhmissä muiden kanssa.

Oppimisen tuen järjestämisen tavoitteena on kaikille yhdenvertainen mahdollisuus opiskeluun ja työelämään. Opetus- ja ohjausmenetelmissä on tärkeää menetelmien monipuolisuus, vaihtoehtoisuus, työvaltaisuus ja riittävä ohjaus. Tukipalvelujen tulee perustua kokonaisvaltaisen huolenpidon pedagogiikkaan, yhteisvastuuseen ja yhteisöllisyyteen. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillinen koulutus toteutetaan ensisijaisesti samoissa ryhmissä muiden kanssa. Opetusta voidaan toteuttaa myös joustavasti erikokoisissa ryhmissä opetettavan asian kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Kaikissa opintoja koskevissa järjestelyissä on keskeistä opiskelijan osallistuminen niiden suunnitteluun.

Sekä opetusryhmän että kunkin opiskelijan vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet tulee ottaa huomioon. Oppimisen ja opiskelun tukeminen tarkoittaa oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen. Opiskelijahuollon tulee niin ikään edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien ennakointia ja varhaista tunnistamista. Opiskelijahyvinvointityön tavoitteena on edistää opiskelijan terveyttä ja opiskelukykyä sekä luoda turvallinen, terveellinen ja viihtyisä opiskeluympäristö.

3.1 Opiskelijahuollon tuki

Opiskelijahuoltotyön merkitys on keskeistä oppilaitoksen ja opiskelun psyykkisen, asenteellisen ja sosiaalisen esteettömyyden varmistamisessa. Koulutuksen aikana on tiedotettava opiskelijoille ohjauksen ja opiskelijahuollon toteutuksesta, eri hallinnonalojen palveluista, paikallisista tukiverkostoista ja terveyteen liittyvistä asioista, jotta opiskelu sujuisi mahdollisimman hyvin. Opiskelijoille on myös tiedotettava opintososiaalista eduista ja apuvälineiden saatavuudesta.

Tuen järjestäminen ja sen ratkaisut on toteutettava tasavertaisesti kaikissa toimipaikoissa ja opetuksessa. Erityispedagoginen asiantuntemus ja opettajien sekä opiskelijahuollon moniammatillinen yhteistyö ovat välttämättömiä tuen tarpeen ennakoimisessa, havaitsemisessa, suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kotien kanssa tulee tehdä yhteistyötä. Huoltajille ja opiskelijalle tulee antaa tietoa tukitoimista sekä mahdollisuus esittää näkemyksensä tuen antamisesta.

3.2 Toteutumisen seuranta

Oppimisen tuen järjestämisen toteutumista seurataan seuraavilla tavoilla:

- Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen keskeyttämistä ja eroja seurataan samoilla mittareilla kuin muidenkin opiskelijoiden.
- HOPSin Oppimisen tuki -lomakkeen käyttöastetta seurataan.
- HOJKSiin kirjattujen tukitoimien toteutumisen seuranta. Toteutetut tukitoimet kirjataan HOPSiin.
- Erityisopettajien töiden sisältö prosentteina: samanaikaisopetus, pienryhmäopetus, yksilöopetus, konsultointi, HOJKS-palaverit & muu.

4. Yhteistyö perusopetuksen kanssa ja opintojen aloituksen yhteiset käytännöt

Hyvä siirtymä peruskoulusta toiselle asteelle edistää opintojen sujumista.

Ammatillisessa erityisopetuksessa ja kaikessa oppimisen tuessa toisella asteella ollaan kytköksissä jatkumoon, joka alkaa esiopetuksesta ja jatkuu toisen asteen jälkeen jatko-opintoina, työelämänä ja elinikäisenä oppimisena. Eri koulutusasteilla tapahtuvat muutokset on otettava huomioon opiskelijan turvallisen opintojen jatkumisen varmistamiseksi, aiemmin tehtyä työtä hyödyntäen ja arvostaen. Esimerkiksi erityisopetusta ohjaavat arvot ja periaatteet ovat muuttuneet ja lainsäädännön muutokset ohjaavat toimintaa näiden mukaiseksi.

4.1 Kaikille yhteinen oppilaitos

Ajankohtaisina asioina ammatillisessa koulutuksessa korostuvat joustavat ja yksilölliset opintopolut sekä inkluusio, joka merkitsee yleisopetus- ja erityisopetusluokkien sulauttamista toisiinsa yhdeksi yhtenäiseksi kouluksi. Kaikille yhteinen koulu merkitsee kaikkien oppilaiden kasvamista kouluuran alusta alkaen koulutusjärjestelmässä, jossa ei ole erillisiä erityiskouluja ja erityisluokkia. Toisen asteen koulutuksen on mielekästä jatkaa tätä periaatetta opiskelijan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Tässä tehtävässä yleiset ammatilliset oppilaitokset tekevät tiivistä yhteistyötä ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa, jotta joustavat ja yksilölliset ratkaisut ja siirtymät myös oppilaitosten välillä mahdollistuvat. Keskeisiä ovat joustavat, kaikkien oppilaiden osallisuutta korostavat opiskelujärjestelyt. Peruskoulussa erityisluokilla opiskelleiden oppilaiden ja heidän huoltajiensa on huomattu näkevän yleisopetuksen liian vaativana ja tehokkuutta ja pärjäämistä korostavana oppimisympäristönä[6]. Ammatillisen koulutuksen on luotava oppimisympäristö, joka vähentää kahtiajakoa yleis- ja erityisopetuksen välillä. Lisäksi niin nuorille kuin huoltajille tulee antaa tietoa siitä, että koulutus pyritään järjestämään kaikille soveltuvaksi. Erityisopetuksen ja erityisen tuen tarve riippuu siitä, mitä yleisopetuksessa tapahtuu; mitä paremmat pedagogiset käytännöt ja tuen muodot yleisopetuksessa on, sitä vähemmän on erillisen erityisopetuksen tarvetta.

4.2 Tuki perusopetuksessa

Lainsäädännölliset muutokset perusopetuksen puolella vaikuttavat myös ammatillisen koulutuksen puolelle. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa opiskelun tuki määritellään uuden lainsäädännön myötä yleiseksi, tehostetuksi ja erityiseksi tueksi.[7] Yleisen tuen eri muodot ehkäisevät sekä poistavat oppimisen esteitä ja vähentävät täten oppilaiden tarvetta erityiseen tukeen. Tehostettua tukea tulee antaa oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja. Tehostettu tuki perustuu pedagogiseen arvioon. Niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteet eivät toteudu riittävästi muilla tukitoimilla, annetaan erityistä tukea, joka järjestetään joko yleisen tai pidennetyn

[6] Niemi, A-M. Mietola & Helakorpi 2010

[7] Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset. Määräys 29.10.2010. DNRO 50/011/2010

oppivelvollisuuden piirissä. Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista perusopetuksen tukimuodoista. Käytettävissä ovat perusopetuksen kaikki tukimuodot.[8]

4.3 Opintojen alku Stadin ammattiopistossa

Toisella asteella on otettava huomioon perusopetuksen lainsäädännön muutokset. Parhaiten tämä onnistuu hyvällä siirtymällä peruskoulusta toiselle asteelle. Perusopetuksen kolmiportaisesta tuesta seuraa, että monelle nuorelle on tehty joko oppimissuunnitelma tai Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Nämä asiakirjat saattavat sisältää hyödyllistä tietoa oppimisen esteiden ehkäisyn kannalta. Yhteistyössä nuoren huoltajien, peruskoulun ja toisen asteen oppilaitoksen kanssa tehty tiedonsiirto edistääkin varhaista ja ennakoivaa oppimisen tukea. Erityisen tuen tarve harkitaan toisella asteella uudelleen, ja esteettömyyden vaatimus koskee kaikkia opiskelijoita. Siksi on tärkeää, että varhaiseen ja ennakoivaan tukeen valmistaudutaan kaikkien nuorten kohdalla. On odotettavissa, että uudet painotukset perusopetuksen tukijärjestelmässä vähentävät peruskouluissa erityisen tuen päätöksiä, mikä tarkoittaa, että oppimisen tukea suunnitellaan monen muunkin kuin erityistä tukea tarvitsevan kohdalla. Siksi myös oppimissuunnitelmien toimittaminen toiselle asteelle on hyödyllistä. Stadin ammattiopistossa erityisopetuksen lähtökohtana on opiskelijan erityinen tuen tarve, jonka pohjalta hänellä on oikeus saada erityisiä opetus- tai opiskelijahuoltopalveluja. Oleellista määrittelyssä on opiskelijan tarvitsema tuki ammatillisen koulutuksen suorittamiseen.

Ryhmänohjaajan tuella kaikille Stadin ammattiopiston opiskelijoille tehdään Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), johon myös oppimisen tukeen liittyviä järjestelyjä kirjataan (ks. luku 6). Ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa saattaa joissakin tapauksissa olla tarkoituksenmukaista tehdä alkukartoituksia, joilla selvitetään opiskelijoiden kielellisiä, matemaattisia ja ammatillisia valmiuksia. Kartoitusten tarve arvioidaan opintojen alkaessa käytettävissä olevan tiedon perusteella. Jos opiskelijan valmiuksista on kattava kuva, on hyvä välttää turhia kartoituksia.

[8] Perusopetuslaki 16 - 17 §. (642/2010)

Opiskelijan tuen tarvetta arvioitaessa tulee korostua ammatin oppimisen kannalta olennaiset asiat. Tätä tukee parhaiten ammattiaineiden käytännön tehtävien kautta yhdessä opiskelijan kanssa tehtävä arviointi. Alkukartoitusten ja arviointien tulokset, mahdollisten soveltuvuus- ja pääsykokeiden tulokset sekä tulohaastatteluissa ja opiskelutieto ym. lomakkeilla opiskelijasta saadut tiedot käydään läpi moniammatillisissa analysointikokouksissa mahdollisten tukitoimien suunnittelemiseksi ja käynnistämiseksi. Keskeistä tukitoimien suunnittelussa on opiskelijan osallisuus prosessissa. Lukuvuoden aikana pidetään säännöllisesti seurantakokouksia, joissa opiskelijoiden opintojen etenemistä seurataan, ja tarvittaessa siirretään resursseja niitä tarvitseville.

4.4. Tiedonsiirto perusopetuksesta Stadin ammattiopistoon

Pääkaupunkiseudulla on käytössä yhteinen opiskelutietolomake perusopetuksesta jatko-opintoihin, jolla peruskoulusta toisen asteen ammatilliseen koulutukseen siirtyvät oppilaat kertovat aiemmasta koulunkäynnistään ja opiskelujärjestelyistään (mm. tuki-, S2- tai erityisopetuksesta) ja antavat tiedonsiirtoluvan. On suositeltavaa, että peruskoulussa tehdyt HOJKS- tai oppimissuunnitelma-asiakirjat saadaan suoraan opiskelijalta tai huoltajilta, mutta kyseisiä asiakirjoja voidaan pyytää tiedonsiirtoluvan avulla suoraan päättötodistuksen antaneesta peruskoulusta. Joissakin tapauksissa on hyvä järjestää aloituspalaveri nuoren tukemiseen liittyvän verkoston kanssa. Perusopetuksen ja Stadin ammattiopiston säännöllinen yhteistyö on tärkeää, jotta tehostetumpi seuranta ja tuki nivelvaiheessa toteutuisi sitä tarvitsevien kohdalla.

Tiedot, joita nivelvaiheessa siirretään, ovat luottamuksellisia. Henkilökunnan välillä saa siirtää vain opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja. Oppilaitoksen henkilökunta ei saa luvattomasti ilmaista sivullisille, mitä he ovat saaneet tietää opiskelijoiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta hoitaessaan koulutukseen liittyviä tehtäviä (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 42 §). Ehdottomasti salassa pidettäviä tietoja ovat opiskelijahuoltoa koskevat tiedot, oppilaan opetuksesta vapauttamista koskevat tiedot, henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevat sanalliset arviot, tiedot terveydentilasta, vammaisuudesta, ja sosiaalihuollosta sekä yksityiselämää koskevat tiedot (Julkisuuslaki 621/1999 24§).

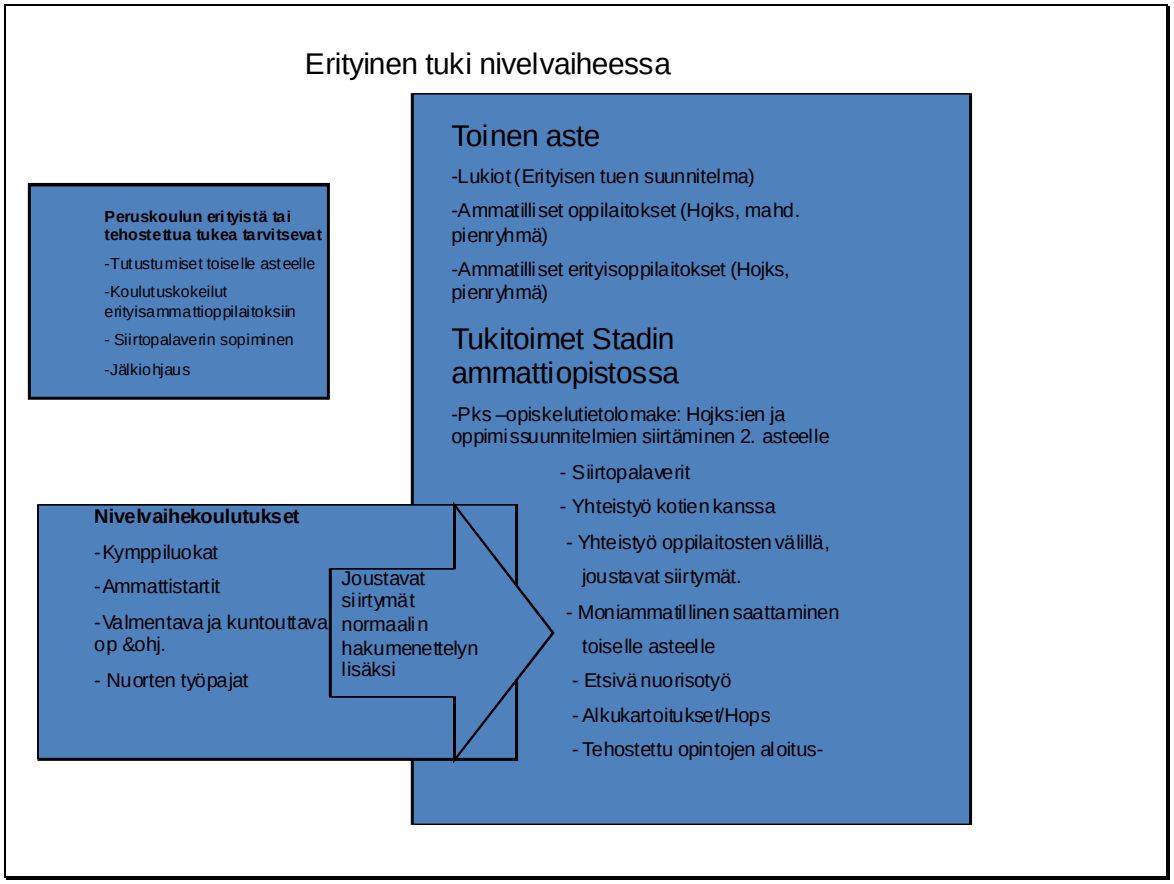

5. Yhteistyö huoltajien kanssa

Oppimisen tuen onnistumisen kannalta on tärkeää kokonaisvaltainen ote ja järjestelmällinen huoltajien osallistaminen tuen suunnittelussa.

Lain ammatillisesta koulutuksesta 14§ mukaan koulutuksen järjestäjän tulee määrätä kodin ja oppilaitoksen yhteistyön järjestämistavasta. Stadin ammattiopiston opetussuunnitelman yhteisessä osassa kuvataan yhteistyön järjestäminen. Opintojen tukemiseksi järjestetään huoltajien ja oppilaitoksen henkilökunnan yhteistyötapaamisia. Huoltajien osallisuus HOPS- ja HOJKS-prosesseissa on tärkeää. Stadin ammattiopiston tavoitteena on toimintakulttuuri, joka mahdollistaa ja edistää opiskelijoiden, huoltajien ja ammattiopiston yhteistyötä ja verkostoitumista. Yhteistyön tulee olla sellaista, että se tukee riittävästi nuoren opintoja ja aikuiseksi kasvamista sekä ottaa huomioon nuoren itsenäisyyden ja oman vastuun.

1.5 Huoltajien kuuleminen

Vanhemmilla on aina oikeus tulla kuulluksi alaikäistä lastaan koskevissa kysymyksissä. Tämä tarkoittaa, että opiskelijalle ja huoltajille varataan mahdollisuus tutustua asian tai päätöksen perusteena olevaan aineistoon ja annetaan mahdollisuus oman mielipiteen esittämiseen asiassa. Tämä on yleisen hallintolain mukaan välttämätöntä silloin, kun koulutuksen järjestäjä tekee yksittäisen opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia päätöksiä. Oikeus tulla kuulluksi on yksilön oikeusturvan perusta. Kuuleminen dokumentoidaan, ja kutsu kuulemistilaisuuteen on myös hyvä säilyttää siltä varalta, että kuulemismahdollisuutta ei käytetä. (OPH 2007: Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön.)

Huoltajaa kuullaan mm. seuraavissa tapauksissa:

- ennen päätöstä Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekemisestä (HOJKS) [Laki ammatillisesta koulutuksesta 20§]
- ennen erityisiä opetusjärjestelyjä koskevan päätöksen tekemistä [Laki ammatillisesta koulutuksesta 21§]
- ennen opiskeluoikeuden peruuttamista tai palauttamista [Laki ammatillisesta koulutuksesta 32§ ja 32b§]
- ennen kurinpitorangaistuksen antamista [Laki ammatillisesta koulutuksesta 35§].

Yleisen oppimisen tuen ja erityisen tuen onnistumisen kannalta on tärkeää kokonaisvaltainen ote ja järjestelmällinen huoltajien osallistaminen tuen suunnittelussa. Esteettömän opiskelun turvaamiseksi seuraavat asiat tulee ottaa huomioon kodin ja oppilaitoksen välisessä yhteistyössä[9]:

- omaa alaikäistä lasta koskevissa kysymyksissä vanhemmilla on aina oikeus tulla kuulluksi
- huoltajille annetaan mahdollisuus tutustua oppilaitoksen toimintaan ja toimintakulttuuriin, opetussuunnitelmaan, arviointiin ja opetusmenetelmiin
- huoltajille annetaan tietoa siitä, kuinka he voivat tukea lapsensa koulunkäyntiä
- opiskelijan poissaoloja tulee seurata ja alaikäisen opiskelijan poissaoloista on ilmoitettava huoltajille
- oppilaitoksessa on noudatettava yhteisiä toimintamalleja ja sääntöjä poissaolojen seuraamisesta ja ilmoittamisesta

[9] Ohjeiden koonnissa on hyödynnetty mm. Unholan (2010) laatimaa opasta sekä Opetushallituksen ja Suomen vanhempainliiton julkaisua Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön.

- nuorten turvallisuuden tunteen kannalta aikuisten väliset hyvät suhteet ovat tärkeä osa oppimisympäristöä
- oppilaitoksen on oltava aloitteellinen yhteistyössä
- molemminpuolinen arvostus ja aito kuuleminen edistävät keskinäisen luottamuksen syntymistä
- kunnioituksen puute näkyy asioiden salaamisena, peittelemisenä, toisen osapuolen mitätöimisenä ja ohittamisena
- kunnioituksen ilmapiirin ylläpitäminen on tärkeää, kun osapuolten kokemusmaailmat ja kulttuurit ovat kaukana toisistaan
- entiset kokemukset koulumaailmasta vaikuttavat sekä opettajien että vanhempien asenteisiin ja tunteisiin
- luottamuksen syntyyn tarvitaan aikaa. Se rakentuu yhteistoiminnassa ja yhteisissä keskusteluissa
- vanhempien luottamus kouluun rakentuu paljolti siitä tiedosta, jonka he saavat opettajan ja nuoren välisestä suhteesta
- arvostava ja nuoren ominaislaatua kunnioittava tapa kertoa vanhemmille näkemyksiään nuoren oppimisesta- ja oppilaitosyhteisön jäsenenä olemisesta vahvistaa luottamusta koulun oikeudenmukaisuuteen ja tasapuolisuuteen
- kodin ja oppilaitoksen yhteistyön tärkein osapuoli on opiskelija
- siirtymävaiheiden yhteistyö on erityisen tärkeää
- hyvin toimiva yhteistyö perusopetuksen, kotien ja toisen asteen oppilaitosten välillä tukee nuoren opintojen jatkuvuutta
- perherakenteiden moninaistuminen tulee ottaa huomioon yhteistyössä
- yhteistyössä on hedelmällistä tavoittaa nuoren koulunkäynnin kannalta tärkeät aikuiset[10]
- monikulttuuristen perheiden erilaiset tarpeet tulee ottaa huomioon
- tiedonkulun varmistaminen on erityisen tärkeää silloin, kun ei ole yhteistä kieltä
- henkilökohtaisella yhteydenotolla on monissa kulttuureissa erityinen arvo, eli esimerkiksi puhelinsoitto ja tekstiviestit voivat olla hyvä tapa
- kun vieraskielisten perheiden kanssa asioidessa viestin perille meno on erityisen tärkeää, käytetään tulkkia
- koko koulun henkilöstö osallistuu kasvatustyöhön ja huolehtii siitä, että tieto ilmenneistä opiskeluun liittyvistä haasteista tavoittaa nopeasti huoltajat.

[10] Tämä voi tarkoittaa sukulaisten ym. lisäksi joissakin tilanteissa esimerkiksi urheiluseurojen valmentajia ja ohjaajia.

6. Opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma HOPS

Jokaiselle opiskelijalle laadittava henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), jota käytetään myös tukitoimien suunnitteluun.

Jokaiselle opiskelijalle laadittava henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS) on opiskelijan kehittymissuunnitelma, joka pohjautuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin eli opiskelijan oman opiskelun suunnitteluun, yksilöllisiin valintoihin, opinnoissa etenemiseen ja oppimisen arviointiin(L 630/1998, 14 §, A 811/1998, 3 §, 4 § ja 12 §). Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma on käytössä opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opiskelusuunnitelma edistää opintojen suunnitelmallista etenemistä sekä kannustaa opiskelijaa itseohjautuvuuteen, opiskeluun sitoutumiseen, urasuunnitteluun, itsearviointiin ja ammatilliseen kasvuun.

Opiskelijan opiskelusuunnitelman laatimista ohjaavat ryhmänohjaaja, opinto-ohjaaja ja eri opinnoista vastaavat opettajat sekä tarpeen vaatiessa muut asiantuntijat. Opiskelusuunnitelma rakennetaan opetussuunnitelman pohjalta ja siinä määritellään osaamis- ja oppimistavoitteet, -sisällöt, suoritustavat ja ajoitus sekä opintojen arviointi. Lisäksi siihen kirjataan työssäoppimisen paikat ja ajat sekä ammattiosaamisen näytöt. Opiskelusuunnitelman laadinnassa huomioidaan opiskelijoiden erilaiset oppimistyylit, oppimista vaikeuttavat seikat ja tarvittavat tukitoimet. **Oppimisen tukeen liittyvien järjestelyjen suunnittelun ja toteutuksen kirjaamiseen käytetään opiskelijan HOPSin Oppimisen tuki -lomaketta. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden pedagogisen tuen suunnittelu ja toteutus kirjataan myös HOPSiin. Ryhmänohjaaja vastaa tukitoimien tiedottamisesta muille opettajille ja lomakkeen tietojen päivittämisestä.**

Henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa tehtäessä otetaan huomioon aikaisemmat opinnot, työkokemus tai muutoin hankittu osaaminen. Opinnoissa hyväksiluetaan tutkinnon perusteiden tavoitteiden mukainen osaaminen. Tarvittaessa osaamisen ajantasaisuus arvioidaan erilaisilla tarkoituksenmukaisilla menetelmillä. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteutusta tuetaan jatkuvasti opinto-ohjauksella. Opiskelusuunnitelman avulla opiskelijan on helppo seurata opintojensa etenemistä suhteessa omiin päämääriinsä ja arvioida omaa ammatillista kasvuaan. Opiskelusuunnitelman tavoitteena on lisätä opiskelijan itseohjautuvuutta, sitoutumista opintoihinsa, itsearviointia ja urasuunnittelua. Vastuu opintojen etenemisestä ja opiskelusuunnitelman toteutumisesta on opiskelijalla, mutta opintojen etenemistä seuraavat myös ryhmänohjaaja, opinto-

ohjaaja ja muu koulun henkilökunta. Ohjaus- ja arviointikeskustelut täydentävät ja tarkentavat henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa.

Opiskelusuunnitelmaa täydennetään, tarkennetaan ja muutetaan tarpeen mukaan opiskelujen edetessä ohjaus- ja arviointikeskusteluissa ryhmänohjaajan tai opinto-ohjaajan kanssa. On tärkeää, että opiskelija sitoutuu suunnitelmaansa heti alussa ja sopii siihen tulevista muutoksista etukäteen. Opiskelusuunnitelma on joustava ja sitä muutetaan opiskelijan elämäntilanteiden ja ammatillisen kehityksen mukaan. Yhteistyö opinto-ohjaajan kanssa on tärkeää etenkin silloin, kun opiskelijan opintopolku eroaa ryhmän normaalista tahdista.

Joissakin tapauksissa opiskelija voi saada vapautuksen tietyistä opinnoista. Lain ammatillisesta koulutuksesta 21 §:n (erityiset opetusjärjestelyt) mukaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:
1) opiskelijalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan tutkinnon sisältämiä opintoja vastaavat tiedot ja taidot;
2) tutkinnon sisältämien opintojen suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai
3) se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä.

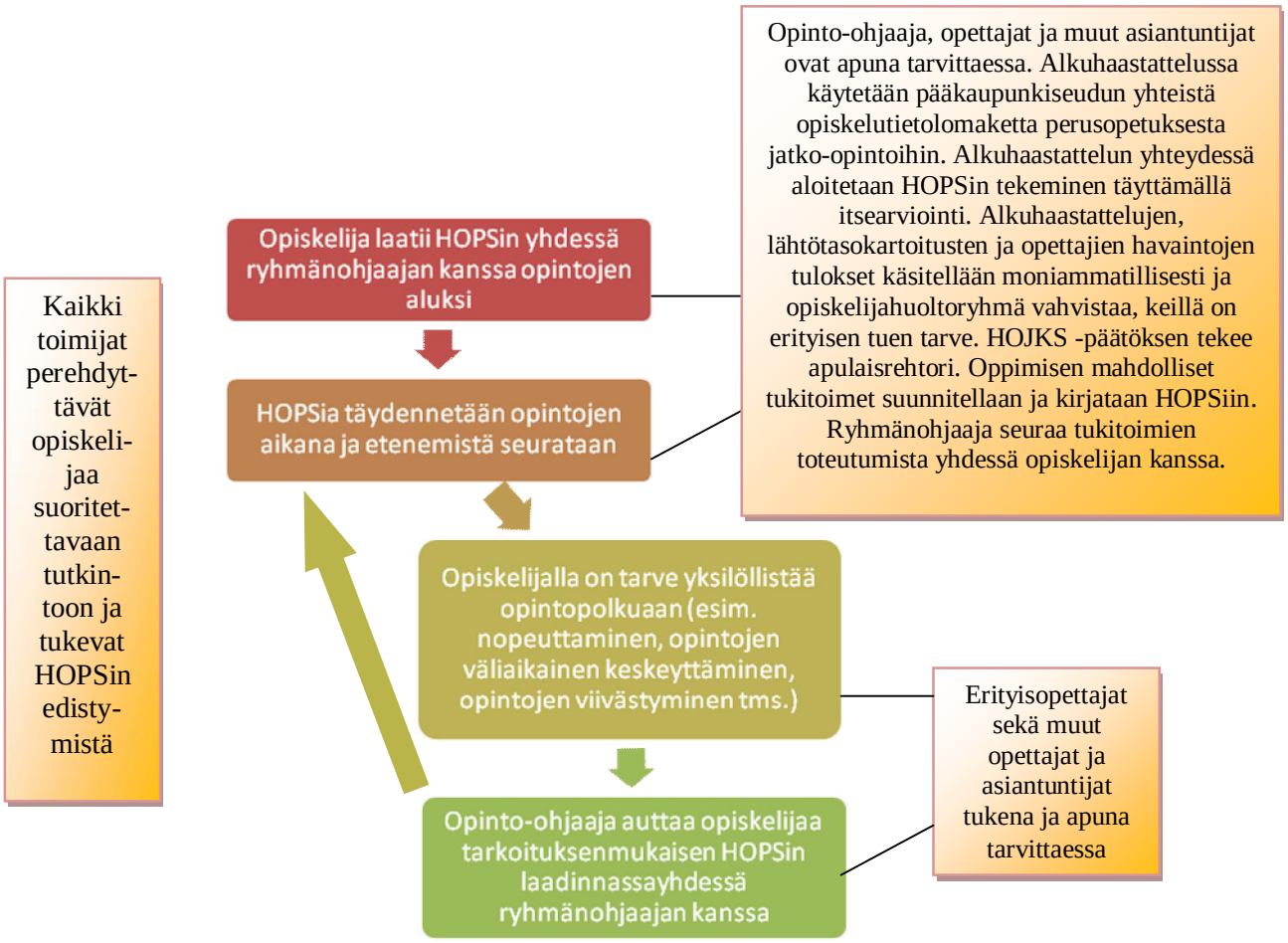

7. Erityinen tuki ja HOJKS-prosessi

Erityisopetus tarkoittaa erityisopettajan suunnittelemaa ja yhdessä muiden opettajien kanssa toteutettavaa, henkilökohtaisiin lähtökohtiin perustuvaa opetusta.

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- ja opiskelijahuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden tulee saada erityisopetusta. Erityisen tuen tarve voi ilmetä myös opintojen aikana. Merkkejä siitä voivat olla esimerkiksi runsaat poissaolot, eristäytyminen, aktiivisuuden väheneminen, muutos käyttäytymisessä, suoritustason yllättävä lasku, suuret muutokset sosiaalisissa suhteissa tms.

Erityinen tuki merkitsee vahvaa ja jatkuvaa tuen tarvetta. Erityisopetus järjestetään pääsääntöisesti siten, että opiskelija voi opiskella samoissa opetusryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa. Erityisopetus tarkoittaa erityisopettajan suunnittelemaa ja yhdessä muiden opettajien kanssa toteutettavaa, henkilökohtaisiin lähtökohtiin perustuvaa opetusta.

7.1 HOJKSin sisältö

Erityisopetusta tarvitsevalle opiskelijalle on laadittava aina kirjallinen Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) (L 630/1998, 20 §). Suunnitelman tulee sisältää (A 811/1998, 8 § mukaan):

- suoritettava tutkinto
- opetuksessa noudatettavat tutkinnon perusteet
- tutkinnon laajuus
- opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma
- opiskelijan saamat erityiset opetus- ja opiskelijahuollon palvelut
- muut henkilökohtaiset palvelu- ja tukitoimet sekä erityisopetuksen perusteet.

HOJKS tulee laatia yhteistyössä opiskelijan, alaikäisen opiskelijan huoltajien, opettajien ja opiskelijahuollon asiantuntijoiden sekä tarvittaessa aikaisemman koulun edustajien kanssa. Ammatillisessa erityisopetuksessa opetus on suunniteltava siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Tavoitteita voidaan mukauttaa opiskelijan edellytysten mukaan joko niin, että kaiken opetuksen tavoitteet on mukautettu, tai mukauttamalla vain yhden tai useamman tutkinnon osan tavoitteet.

Opetuksessa tulee keskittyä opiskelijan vahvojen osaamisalueiden tukemiseen, jotta hänelle taataan hyvät mahdollisuudet sijoittua työhön. Erityistä huomiota tulee kiinnittää työssä harjaantumiseen työssäoppimisjaksojen aikana. Opiskelijalle tulee selvittää, miten hän voi koulutuksen jälkeen saada tarvitsemiaan erityispalveluja. Opiskelijan edistymistä tulee seurata koulutuksen aikana, ja henkilökohtaisia tavoitteita ja tukitoimia on muutettava tarpeen mukaan.

7.2 Erityisen tuen perusteet

Erityisopetuksen määrittelyn perusteena käytetään tilastokeskuksen luokitusta, joka on ollut käytössä vuodesta 2004 lähtien ammatillisen koulutuksen erityisopetustilastoissa:

01. hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet (esim. AD/HD tai ADD)
02. kielelliset vaikeudet (esim. vaikea lukiongelma, dysfasia, dyslexia)11
03. vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt (esim. sosiaalinen sopeutumattomuus)
04. lievä kehityksen viivästyminen (opiskelijalla laajoja oppimisvaikeuksia)
05. vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma
06. psyykkiset pitkäaikaissairaudet (mielenterveyden ongelmat, päihdekuntoutujat)
07. fyysiset pitkäaikaissairaudet (kuten allergia, astma diabetes, epilepsia, syöpä)
08. autismiin tai Asbergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
09. liikkumisen ja motorisen toimintojen vaikeus (tuki- ja liikuntaelinvammat, cp-oireyhtymä, lyhytkasvuisuus)
10. kuulovamma
11. näkövamma
12. muu syy, joka edellyttää erityisopetusta.

Erityisopetuksen peruste määräytyy erityisopetuksen saannin ensisijaisen syyn mukaan. (Lähde: Tilastokeskus[12].)

Opetus- ja opiskelijahuoltopalvelut sekä muut palvelut ja tukitoimet määritellään opiskelijan yksilöllisten tarpeiden pohjalta ja kokonaiskuntoutuksen näkökulmasta. Palveluja ja tukitoimia järjestettäessä tehdään yhteistyötä oppilaitoksen sisällä sekä terveydenhuollon, sosiaalitoimen, työvoimahallinnon että muiden tarvittavien yhteistyötahojen kanssa. Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) päivitetään vähintään kerran vuodessa. Opiskelijan suoriutumista opinnoista seurataan jatkuvasti, ja opettajat tekevät säännöllistä yhteistyötä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ryhmänohjaajan sekä opiskelijan HOJKSista vastaavan erityisopettajan kanssa.

---

[11] Huom. em. termit eivät enää ole käytössä. Dysfasia määritellään nykyisin kielelliseksi erityisvaikeudeksi ja dysleksia on lukemisen ja kirjoittamisen vaikeus.

[12] http://www.stat.fi/meta/kas/erityisop_per.html

8. Ohjeita HOJKSin tekemiseen ja oppimisen tuen kuvaamiseen

Ammatillisessa erityisopetuksessa painopiste on ammattiaineiden opiskelussa.

8.1 HOJKSin tarkoitus

HOJKS on opiskelijan, opettajien ja opiskelijahuoltoryhmän yhteinen suunnitelma ja työväline, johon kirjataan yksilölliset tukitoimet, tavoitteet sekä edistymisen seuranta. HOJKS on osa opiskelijan Henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa (HOPS). Opettajat ovat avainasemassa erityisen tuen tarpeen tunnistamisessa. Ammatillisessa erityisopetuksessa ammattiaineiden opettajien näkökulma on keskeisin. Erityisen tuen tarpeesta kertoo se, että opiskelija ei tavanomaisin menetelmin ja tavanomaisessa ajassa saavuta asetettuja tavoitteita. Tavoitteiden yksilöllistäminen on siten yksi HOJKSin olennaisista tehtävistä, eli se eroaa perinteisestä opetussuunnitelma-ajattelusta siinä, että opiskelijan oppimisen yksilöllisiä valmiuksia pidetään keskeisinä oppimiseen vaikuttavina tekijöinä. Nuoren tulisi saada olla oman erityisyytensä asiantuntija ja siksi häntä on kuunneltava suunniteltaessa erityistä tukea. Vaikeuksien yhteydessä on aina kartoitettava myös vahvuudet sopivien opiskelu- ja opetusmenetelmien löytämiseksi ja onnistuneiden oppimiskokemusten varmistamiseksi. Jos erityisen tuen tarpeen määrittely edellyttää uusia testejä tai kartoituksia, on huolehdittava, että opiskelijalle selvitetään niiden tarkoitus, tavoitteet ja seuraukset.

8.2 Vieraskielisyyden vaikutus

Mahdollisten oppimisen esteiden arviointia voi vaikeuttaa esimerkiksi vieraskielisyys. Näissä tapauksissa täytyy erityisesti ottaa huomioon seuraavat kaikkien opiskelijoiden valmiuksien arviointiin liittyvät asiat: jokaisella nuorella on erilaiset lähtökohdat esimerkiksi elinolosuhteisiin, oppimishistoriaan ja äidinkieleen liittyen. Aiemmat toimintaympäristöt ovat vaikuttaneet siihen, mitä taitoja on opittu. Nykyisessä toimintaympäristössä kannattaa hyödyntää tätä tietoa. Nuoren arvioinnissa tulee ottaa huomioon elämäntilanne kokonaisuutena, johon kuuluu oppimisvalmiuksien lisäksi myös terveys ja sosiaalinen tilanne. Kokonaisuuden vaikutuksien arvioimiseksi saatetaan tarvita moniammatillista näkökulmaa. Perinteiset oppimisvaikeuksien arviointimenetelmät eivät ole riittäviä erilaisista taustoista tulevien opiskelijoiden arviointiin, vaikka ehkä kertovatkin nuoren

senhetkisistä taidoista suhteessa kyseessä olevaan, mitattavaan asiaan. Nuoren taitoja tulee siis arvioida erilaisissa tilanteissa, toiminnoissa sekä tehtävissä ja laajemmin kuin vain opiskelutaidoissa.

8.3 Milloin tarvitaan HOJKSia?

Jos HOJKSin tarve ei ole opintojen alkuun kuuluvien prosessien aikana tullut ilmi, se voi tulla myöhemmin esiin, kun opiskelija, opettaja, ryhmänohjaaja, opinto-ohjaaja tai muu opiskelijahuoltoryhmän edustaja tai huoltaja kokee, että opiskelussa on merkittäviä esteitä tai vaikeuksia. Tässä tapauksessa otetaan yhteyttä erityisopettajaan, joka selvittää, minkälaisia tukitoimia opiskelijalla on jo ollut ja millä tavoin tuen tarpeeseen pitäisi vastata. Lievien tai väliaikaisten tukitoimien suunnittelu ja kirjaaminen tehdään HOPSiin. Erityisen tuen tarve, jolloin on syytä tehdä HOJKS, voi tarkoittaa merkittäviä vaikeuksia esimerkiksi seuraavista syistä:

- peruskouluaineissa yksilöllistettyjä oppimääriä (näkyy todistuksessa *-merkinnällä)
- vamma, sairaus
- toiminnan ohjauksen vaikeuksia
- vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt
- vaikeuksia opiskella suuressa ryhmässä
- kirjoittamisen ja/tai lukemisen vaikeuksia
- suullisen esittämisen vaikeuksia
- suullisten ohjeiden seuraamisen vaikeuksia
- vieraiden kielten oppimisen vaikeuksia
- matematiikan oppimisvaikeuksia
- keskittymisen ja tarkkaavaisuuden vaikeuksia
- hahmottamisen vaikeuksia
- motoriikan vaikeuksia, esim. vaikeuksia ja hitautta käytännön taitojen oppimisessa
- muu syy, joka edellyttää erityisopetusta, esim. heikot pohjatiedot ja -taidot.

Ammatillisessa erityisopetuksessa on painotettava edellä mainittujen tai muiden mahdollisten oppimisen esteiden vaikutus ammattiaineiden opiskeluun. Vaikeus yhdessä asiassa ei sellaisenaan ole peruste HOJKSin tekemiselle, vaan ratkaisevaa on sen vaikutus tuen tarpeen määrään opinnoissa kokonaisuutena.

7.4 Miten HOJKS tehdään?

Erityisopettaja kokoaa huoltajien ja opiskelijan suostumuksella HOJKSin tekemisen ja tukitoimien järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaiset tiedot, kuten peruskoulussa tehdyt suunnitelmat, alkukartoitusten tulokset, opettajien havainnot ja opiskelijan itsensä antamat tiedot. Tarvittaessa hankitaan lisätietoja opiskelijan jo olemassa olevien tukiverkostojen tai oppilaitoksen opiskelijahuollon asiantuntijoiden avulla.

Ryhmänohjaaja kutsuu kokoon HOJKS-palaverin, johon osallistuvat ryhmänohjaaja, erityisopettaja, opiskelija ja hänen huoltajansa sekä tarvittaessa opinto-ohjaaja ja muita opettajia tms. Palaverissa keskustellaan opiskelijan vahvuuksista ja tukitarpeista sekä sovitaan opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa ne tukitoimet, joita opiskelijalle järjestetään. Jokaiselle tukitoimelle kirjataan vastuuhenkilö ja aikataulu. HOJKS ei tarkoita opintojen mukauttamista. Jos opintoja kuitenkin mukautetaan, muutetut tavoitteet merkitään HOJKSiin.

HOJKS-asiakirjan allekirjoittavat opiskelija, huoltaja, erityisopettaja ja apulaisrehtori. Ryhmänohjaaja vastaa tukitoimien järjestämiseen liittyvän tiedon siirtymisestä niille henkilöille, joita asia koskee. HOJKS päivitetään viimeistään seuraavan lukukauden alussa. Siinä yhteydessä erityisopettaja ja ryhmänohjaaja käyvät opiskelijan kanssa läpi edellisen HOJKSin ja arvioivat siihen sisällytettyjen tukitoimien toteutumista ja laatua. Jos tuen tarve on olennaisesti vähentynyt, HOJKS puretaan.

Erityisopettaja vastaa HOJKS -prosessin sujumisesta ja siihen liittyvien tietojen keräämisestä:

Mitä?	**Miten?**	**Kuka?**
Tietojen kerääminen ennen opintoja	-tuen tarpeen määrittäminen - harkinnan varainen valinta - yhteishaun tiedot - tiedonsiirto perusopetuksesta - koulutuskokeilut	-opinto-ohjaaja -erityisopettajat -kuraattori -terveydenhoitaja
Opiskeluvalmiuksien kartoitus oppilaitoksessa	-alkuhaastattelut/HOPSin tekemisen aloitus - lähtötasokartoitukset - asiakirjoihin tutustuminen - niveltietopalaveri lähettävän oppilaitoksen ja/tai nuoren verkoston kanssa - opettajien havainnot	-ryhmänohjaaja -opinto-ohjaaja -erityisopettaja -opettajat -kuraattori
Yleisen tuen tarve, ei HOJKSia	-tarpeen mukaan keskustelu opiskelijan ja huoltajien kanssa -sovitut tukitoimet kirjataan HOPSiin	-ryhmänohjaaja -erityisopettaja tarvittaessa
Keskustelu HOJKSin tarpeesta opiskelijan ja huoltajan kanssa, tarvittaessa mukana myös muita tukihenkilöitä	-ryhmänohjaaja kutsuu kokouksen koolle -HOJKSin merkitys, tavoitteet ja mahdollisuudet - aikaisemmat ja tarvittavat uudet arvioinnit ja testit - HOPS - tarvittavat tukipalvelut ja -toimet	-ryhmänohjaaja -opinto-ohjaaja -erityisopettaja
HOJKSiin kirjaaminen, sovitut tukitoimet myös HOPSiin	-ryhmänohjaaja kutsuu kokouksen koolle -erityisopettaja kirjaa henkilökohtaiset tavoitteet, sovitut tukitoimet ja niiden toteuttamisen - sovitaan vastuut - sovitaan yhteistyö verkoston kanssa - sovitaan HOJKSin seuranta ja päivitys - allekirjoittajina opiskelija, huoltaja, erityisopettaja ja	-erityisopettaja -ryhmänohjaaja

	apulaisrehtori - kopio opiskelijalle ja ryhmänohjaajalle	
HOJKS-päätös, Hallinnollinen päätös L 630/98 20§ A 811/98 8§	- HOJKS-päätöstiedot OPH:lle - allekirjoitetun HOJKSin säilytys	-apulaisrehtori vahvistaa ja opintosihteeri kirjaa päätöksen -erityisopettaja säilyttää lukitussa kaapissa
Erityisen tuen järjestäminen	- ryhmänohjaaja tiedottaa sovituista tukijärjestelyistä sille opetus- ja ohjaushenkilöstölle ja verkostolle, jotka vastaavat opiskelijan opetuksesta ja tuesta - kannustetaan opiskelijaa olemaan aktiivinen opiskelujärjestelyihin liittyvissä asioissa niin oppilaitoksessa kuin työssäoppimispaikassa ja näyttöpaikassa - tiedonsiirto opettajille - seurantapalaverit - tukitoimet työssäoppimispaikalla ja näytöissä - opettajat antavat jatkuvaa palautetta opintojen aikana - ryhmänohjaaja käy opiskelijan kanssa säännöllisesti arviointikeskusteluja jaksojen vaihtuessa tai muulla sovitulla tavalla	-erityisopettaja -ryhmänohjaaja -opinto-ohjaaja -koulutuspäällikkö -kuraattori
HOJKSin toteutumisen seuranta ja arviointi	- HOJKS-seurantapalaveri vähintään kerran vuodessa, päivitykset kirjataan -ryhmänpohjaaja täyttää sovitut ja toteutetut tukitoimet HOPSiin - keskustelut opiskelijan kanssa, mukana tarvittaessa huoltaja ja muita tukihenkilöitä - palaute opetushenkilöstöltä ja	-erityisopettaja -ryhmänohjaaja -opinto-ohjaaja -kuraattori

	muilta tarvittavilta tahoilta - päivitys, lisäykset, muutokset - tiedottaminen niille, jotka opiskelun kannalta tiedon tarvitsevat	
Työnhaku- tai jatko-opintosuunnitelman laatiminen/ kirjaaminen HOPSiin Urasuunnittelu	- keskustelut opiskelijan kanssa, tarvittaessa huoltaja mukana - selvitetään mahdollisuudet työllistyä työssäoppimispaikkaan - jatko-opiskelu, koulutuskokeilut, työelämään siirtyminen	-ryhmänohjaaja -opinto-ohjaaja -urasuunnitteluohjaaja tms.
HOJKSin päättäminen ennen opintojen päättämistä	- arviointi - arkistointi 10v.	- apulaisrehtori tekee erityisopettajan esityksestä päätöksen ennen opintojen päättymistä tapahtuvassa HOJKSin purkamisessa, opintosihteeri kirjaa päätöksen
HOJKSin päättäminen opintojen päättyessä	-HOJKSin päättämiskokous -arviointi -työnhaku- tai jatko-opintosuunnitelman tarkistus -arkistointi 10v.	-erityisopettaja -ryhmänohjaaja -opinto-ohjaaja

HOJKSin tekemisessä tulee ottaa huomioon seuraavat asiat:

- HOJKSit tehdään sähköisesti opiskelijatietojärjestelmään.
- HOJKS-prosessista vastaa toimipaikassaan tiettyjen ryhmien osalta vastaava erityisopettaja tai ammatillinen erityisopettaja. Ryhmänohjaajat vastaavat sovituista tukitoimista tiedottamisesta opiskelijaa opettaville opettajille.
- HOJKS-esitykset tehdään opiskelijahuoltoryhmässä.
- HOJKSit ja niihin liittyvät asiakirjat säilytetään vastaavan erityisopettajan arkistokaapissa.
- HOJKSiin kirjataan vain opetuksen järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaisia asioita.

- Ryhmänohjaaja päivittää tukitoimia yhdessä erityisopettajan kanssa HOPSin oppimisen tuki -lomakkeelle opettajilta saadun palautteen perusteella. Päivittäisten tukitoimien toteutumisen seurannasta vastaavat HOJKSiin tai HOPSiin kirjatut vastuuhenkilöt.
- HOJKSin allekirjoittavat laadintavaiheessa opiskelija ja alaikäisen huoltaja, erityisopettaja ja ryhmänohjaaja.
- HOJKSien päivitystapaamisissa allekirjoitukset sähköisesti opiskelijalta, ryhmänohjaajalta, erityisopettajalta ja tarvittaessa huoltajalta.
- Vastaava erityisopettaja kokoaa vastuullaan olevat HOJKS-opiskelijat ennen laskentapäiviä listaan, josta näkyy opiskelijan nimi, opiskelijanumero, ryhmätunnus, HOJKSin peruste (koodi), HOJKSin alkamispäivä ja allekirjoittaa listan sekä toimittaa sen opintosihteerille. Opintosihteeri vastaa, että apulaisrehtori saa listan allekirjoitettavakseen.
- Kun HOJKS päättyy tai opiskelija päättää opintonsa, opintosihteeri arkistoi HOJKSit ja sen liitteet 10 vuodeksi.

8.5 Tietosuoja

Tietosuoja merkitsee oppilaitoksissa sitä, että oppilaita koskevien henkilötietojen käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua oppilaitoksen toiminnan kannalta. Käsittelylle tulee määritellä oppilaitoksen tehtävien perusteella tarkoitukset, joihin henkilötietoja käytetään. Oppilaitosten tehtävät perustuvat erityislainsäädäntöön. Tietoja saa käsitellä esimerkiksi oppilaan ottamiseksi oppilaitokseen tai opetuksen järjestämiseksi, ei oppilaitokselle kuulumattomia tehtäviä varten. Tietojen tulee olla virheettömiä ja käyttötarkoituksensa kannalta tarpeellisia. Henkilötietoja voivat käsitellä vain ne oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluvat, jotka tarvitsevat tietoja työtehtävissään. Ulkopuolisilta ne on suojattava. (Julkisuus ja tietosuoja opetustoimessa.)

Lain ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 42 §:n mukaan koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, 40 §:ssä tarkoitetut henkilöt (oppilaitoksen henkilöstö) ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa luvattomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat koulutukseen liittyviä tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää opiskelijoiden ja henkilöstön sekä heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Edellä tarkoitetut henkilöt sekä opiskelijaterveydenhuollosta että muusta oppilashuollosta vastaavat henkilöt saavat sen estämättä, mitä edellä tai salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään, antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opiskelun asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.

Julkisuuslaissa (24§:n kohdat 29–32) säädetään, että salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, oppilashuoltoa ja oppilaan opetuksesta vapauttamista koskevat asiakirjat, mm. oppilaan ja kokelaan koesuoritukset sekä sellaiset oppilaitoksen antamat todistukset ja muut asiakirjat, jotka sisältävät oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia koskevia tietoja, asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön poliittisesta vakaumuksesta tai tietoja henkilön yksityiselämän piirissä esittämistä mielipiteistä taikka tietoja henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista.

Pääkaupunkiseudun yhteinen perusopetuksesta jatko-opintoihin -lomake, henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat (HOPS) ja Henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat (HOJKS) sisältävät edellä mainittuja asioita. Kyseisiä asiakirjoja ja muita vastaavia on käsiteltävä huolellisesti oppimisen tuen suunnitelmassa esitettyjen käytäntöjen mukaisesti. Todistuksessa oleva ^{M}-merkintä mukautetun oppimäärän noudattamisesta ei ole salassa pidettävä. Tieto erityisopetuksen saamisesta taasen on salassa pidettävä. Nimenomainen tieto erityisopetuksen saamisesta on salassa pidettävä. Tällainen on myös tieto siitä, että oppilas on erityiskoulun oppilas.

Opiskelijahuoltoa koskevat asiakirjat ovat siis salassa pidettäviä, ja niihin kuuluvat myös opiskelijahuoltoryhmän työskentelystä tehdyt kirjaukset. Periaatteena salassapidossa on, että vain ne henkilöt, jotka tehtävissään tarvitsevat salassa pidettäviä tietoja, voivat ne saada. Opiskelijan tietojen siirtoon liittyvissä asioissa on hyvä pyytää opiskelijalta kirjallinen lupa ja alaikäisen ollessa kyseessä myös huoltajan kirjallinen suostumus, vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin lain tarkoittama peruste.

9. Pedagogisen tuen järjestämistavat ja vastuualueet

Opetuksen eriyttäminen on ensisijainen keino opiskelijan oppimisen tukemiseen.

9.1 Oppimisen tuen ensisijaiset menetelmät, organisointi ja vastuualueet

Opetuksen eriyttäminen on ensisijainen keino opiskelijan oppimisen tukemiseen. Opetuksen eriyttäminen tarkoittaa, että opettaja ottaa huomioon opiskelijan oppimiskyvyn, -valmiudet, -nopeuden ja -vaikeudet. Eriyttämällä opetusta opettaja ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset

lähtökohdat ja tuen tarpeet joustamalla opetustaan opetussuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden rajoissa. Opiskeltavasta asiasta riippuen eriyttäminen voi kohdistua esimerkiksi työskentelytapoihin, opetusmenetelmiin, havainnollistamiseen, käytettävään aikaan, tavoitteisiin ja opetusryhmien kokoon (esim. opiskeltavaan asiaan soveltuvat pari- tai pienryhmätyöskentelyt). Eriyttämisessä on hyvä huomioida liikkumavara minimitavoitteista haastavampien tehtävien tarjoamiseen oppilaille, joka etenevät opinnoissaan nopeammin.

Kaikki opiskelijat hyötyvät opiskeluympäristön ja opiskelun strukturoimisesta, joka tarkoittaa mm. työskentelytapojen ja aiheiden ennakointia, työn huolellista suunnittelua ja hyvin tekemistä, kattavia ja vaiheistettuja, kuvitettuja ohjeita ja vinkkejä, selkeätä työskentelyvälineiden sijoittelua, tuttua työskentelypaikkaa, johdonmukaista kommunikaatiota ja ajan jäsentämistä.

Helsingin kaupunki
Opetusvirasto

Toimialan erityisopetuksen vastuuopettajat

- Vastaa toimialansa sisällä sovitulla vastuualueella tiettyjen tutkintojen oppimisen tuen ja erityisopetuksen toteutuksesta, kehittämisestä ja arvioinnista.
- Avustaa ryhmänohjaajaa opiskelijoiden tuen tarpeen kartoituksessa ja nimeämisessä.
- Suunnittelee ja toteuttaa yhdessä koulutuspäälliköiden kanssa mahdolliset opetuksen järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaiset alkukartoitukset.
- Suunnittelee yhdessä ryhmänohjaajien ja muiden asiaankuuluvien opettajien ja opiskelijahuoltohenkilöstöön kuuluvien henkilöiden kanssa opiskelijoille tarvittavat tukitoimet.
- Vastaa sovitulla vastuualueella siitä, että erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden HOJKS:it on ajallaan ja asianmukaisesti tehty ja tukitoimet käynnistetty.
- Osallistuu toimialansa opiskelijahuoltoryhmän työskentelyyn.
- Seuraa opiskelijoiden HOJKS:ssa sovittujen tukitoimien toteutumista.
- Toteuttaa erityisopetusta yksilö- tai pienryhmä, samanaikais- tai rinnakkaisopettajana.
- Ohjaa ja tukee opettajia opetukseen liittyvien erityisjärjestelyjen toteuttamisessa konsultoivalla työotteella.
- Toimittaa opintotoimistoon lukukausittain ennen tilastointipäivää HOJKS-opiskelijoiden tilastoitavat tiedot. Vastaa oppimisen tuen tiimien toiminnasta ja vetää oman vastuualueensa oppimisen tuen tiimiä.

Helsingin kaupunki
Opetusvirasto

Ammatillinen erityisopettaja, ei omaa ryhmää

- Vetää sovittujen tutkintoon johtavien koulutusten oppimisen tuen tiimiä.
- Vastaa vastuualueellaan HOJKS:ien laatimisesta, tukitoimien toteuttamisesta ja niiden seurannasta toimialalla sovitun työnjaon mukaisesti.
- Suunnittelee tiiminsä opettajien kanssa oppimisympäristöä kaikille opiskelijoiksi sopivaksi.
- Osallistuu sovitulla resurssilla tarpeen mukaan samanaikaisopettajana ammatillisten aineiden opettajien ryhmien tukemiseen.

Ammatillinen erityisopettaja

- Toimii ryhmänsä ryhmänohjaajana ja vastuuopettajana.
- Vetää sovittujen tutkintoon johtavien koulutusten oppimisen tuen tiimiä.

Vastaa oman ryhmänsä opiskelijoiden HOJKS:ien laatimisesta yhdessä toimialansa erityisopetuksen vastuuopettajan kanssa. Sopii opiskelijan kanssa HOJKS-palaverin pitämisestä ja kutsuu palaveriin tarvittavat henkilöt. Seuraa opiskelijoiden HOJKS:ssa sovittujen tukitoimien toteutumista ja niiden muutostarvetta. Toimii konsultoivassa roolissa oppimisen tuen tiimissä.

Helsingin kaupunki
Opetusvirasto

Ryhmänohjaaja

- Kartoittaa opiskelun alkuvaiheessa oman ryhmänsä opiskelijoiden tuen tarpeet mm. tiedonsiirto perusopetuksesta toisen asteen opintoihin –lomakkeen, alkuhaastattelun, peruskoulun päättötodistuksen, peruskoulusta saatujen tietojen ja joustavan haun tietojen avulla. Apua ja konsultointia tuen tarpeen kartoittamiseen ryhmänohjaaja saa tarpeen mukaan opinto-ohjaajalta, erityisopettajalta, kuraattorilta ja terveydenhoitajalta.
- Vastaa opiskelijan HOPS:n laadinnasta ja päivittämisestä yhdessä opiskelijan kanssa.
- Kutsuu asianosaiset HOJKS –palaveriin. Osallistuu opiskelijoiden HOJKSien laadintaan sekä seuraa opintojen etenemistä ja tukitoimien toteutumista.
- Tiedottaa muille opiskelijaa opettaville opettajille sovituista tukitoimista.

Ohjaa ja tukee opiskelijoiden työelämään sijoittumista opintojen päättövaiheessa.

Opinto-ohjaaja, kuraattori, terveyden-hoitaja, psykologi
Osallistuvat opiskelijan tukemiseen omilla vastuualueillaan.

Helsingin kaupunki
Opetusvirasto

Ammatillisten aineiden ja yhteisten aineiden opettaja

- Tukee opiskelijoita monipuolisilla opetus- ja arviointimenetelmillä.

Tukee, kannustaa ja ohjaa opiskelijaa.
Toimii yhteistyössä ryhmänohjaajan ja erityisopetuksen vastuuopettajan kanssa ja selvittää opiskelijoiden tuen tarpeet omalta osaltaan.
Huolehtii omalta osaltaan sovittujen tukitoimien toteuttamisesta.
Seuraa opiskelijan etenemistä ja tiedottaa tukitoimien toteutumisesta ryhmänohjaajalle.

Työssäoppimista ohjaava opettaja

- Vastaa opiskelijan HOPS:n tai HOJKS:in tavoitteiden mukaisista työssäoppimisen ja näyttöjen järjestelyistä niin, että opiskelijalle järjestyy sopiva työssäoppimispaikka ja riittävä ohjaus työssäoppimiseen ja näyttöihin.

Suunnittelee työssäoppimisen tukitoimia tarvittaessa yhdessä erityisopettajan ja opiskelijahuollon asiantuntijoiden kanssa.

9.2 Muita oppimisen tuen menetelmiä

Erityisopetus toteutetaan yksilö-, pienryhmä- ja samanaikaisopetuksena suunnitelmallisesti ja pitkäkestoisesti. Keskeinen oppimisen tuen järjestämisen lähtökohta on sellaisten pedagogisten järjestelyjen luominen, jotka mahdollistavat erityisopetuksen toteuttamisen perusopetusryhmässä. Opiskelijaa itseään kannustetaan kertomaan opettajille tuen tarpeestaan ja sovituista tukitoimista. Täten opiskelijalla on mahdollisuus vahvistaa ja kehittää omaa vastuutaan oppimisesta.

- Tukiopetus

Tukiopetus on eriyttämisen muoto, jolle ovat ominaisia yksilölliset tehtävät, yksilöllinen ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun tuen tarve on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Ennen kuin oppilaan menestyminen oppiaineessa tai aineryhmässä arvioidaan heikoksi, hänellä tulee olla mahdollisuus osallistua tukiopetukseen.

- Samanaikaisopetus

Samanaikaisopetusta käytetään yhtenä oppimisen tuen tai erityisopetuksen menetelmänä ammatillisessa työsaliopetuksessa, teoriaopetuksessa ja ammattitaitoa täydentävissä opinnoissa. Samanaikaisopetuksessa luokassa on lisäresurssina toinen opettaja tai erityisopettaja, joka suunnittelee ja toteuttaa tukea tarvitsevien sekä samalla koko ryhmän oppimisen edistämistä tarkoituksena tukea ryhmän opettajaa kehittämään ryhmälle sopivia ratkaisuja. Samanaikaisopettajan tuen päämääränä on olla väliaikainen tukimuoto, eli tavoitteena on siirtää tukiresurssia sinne missä sitä eniten tarvitaan.

- Oppimisstudio-ohjaus

Oppimisstudio-ohjaukseen opiskelija voi tulla oma-aloitteisesti tai opettajan/erityisopettajan/opinto-ohjaajan aloitteesta. Oppimisstudioon voi tulla yksittäisiksi kerroiksi tai jaksoksi, jonka tavoitteet suunnitellaan. Oppimisstudiossa opiskellaan pienissä ryhmissä tai yksin.

Oppimisstudiossa opiskelijat saavat tukea sekä ammatillisissa aineissa että ammattitutkintoa täydentävissä aineissa. Oppimisstudio-opetuksen sisältöjä voivat olla myös esimerkiksi lukiopetus, lukemisen ja kirjoittamisen taitojen vahvistaminen sekä oppimaan oppimisen taitojen edistäminen. Opiskelijat voivat tehdä eri aineiden tehtäviä, valmistautua kokeisiin sekä suorittaa kokeita, mikäli he tarvitsevat niiden suorittamiseen tukea tai lisäaikaa.

- Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaisessa erityisopetuksessa opiskelija saa erityisopetusta väliaikaisesti pienemmässä ryhmässä. Erityisopetusta antaa erityisopettaja. Tavoitteena kuitenkin on, että mahdollisimman suuri osa opetuksesta tapahtuu perusopetusryhmässä.

- Pienryhmäopetus

Pienryhmäopetus on joustava, väliaikainen ratkaisu opiskelijoille, joilla on vahvat perusteet pienemmästä opetusryhmästä hyötymisestä tai myös esimerkiksi niille opiskelijoille, jotka ovat edistyneitä kyseisessä opiskeltavassa asiassa. Pienryhmässä korostetaan asioiden kertaamista ja selkeätä struktuuria. Opiskeltavan asian kannalta tarkoituksenmukaisten pienryhmien muodostamisessa on hyvä hyödyntää opiskelijoiden erilaista osaamista ja vahvuuksia.

9.3 Erityisopettajien antama tuki

Erityisopettajien (vastaavat erityisopettajat ja ammatilliset erityisopettajat) tuen avulla pyritään siihen, että opiskelijat voivat opiskella oman perusryhmänsä mukana. Tällöin resurssi kohdistetaan opiskeluympäristön kehittämiseen koko ryhmää tukevaksi sekä tarpeen vaatiessa erityisen tuen tarpeessa oleviin yksittäisiin opiskelijoihin. Erityisopetus on kiinteä osa kaikkea opetusta ja erityisopettajat toimivat kiinteässä yhteistyössä muiden opettajien kanssa pedagogisesti esteettömän oppimisympäristön luomiseksi. Väliaikaisesti erityisopetus voidaan järjestää yksilö- tai pienryhmäopetuksena, mutta päämääränä on opiskelijan opiskelu yhdessä muiden kanssa. Jokaisella opiskelijalla on henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, johon suunnitellaan yksilöllisesti tarkoituksenmukaiset tavat suorittaa opinnot, eli ryhmässä opiskelukin perustuu yksilöllisten lähtökohtien huomioon ottamiseen.

Erityisopettaja työskentelee konsultoivassa roolissa kehittäen opettajien kanssa eriyttämisen menetelmiä opiskelijoiden yksilöllisten valmiuksien huomioon ottamiseksi. Erityisopetuksen lähtökohtana on oppimisen esteiden vaikutusten vähentäminen ja poistaminen sekä opiskelijan osallistaminen ja vastuuttaminen oman oppimisensa edistämiseen. Erityisopettajat työskentelevät mahdollisimman paljon samanaikaisopettajana tarpeen mukaan niissä ryhmissä, joissa ajankohtainen tarve on suurin. Opiskelijahuoltoryhmä ja erityisopettajat arvioivat, missä akuutein tarve on suurin. Resurssien jakamisessa on otettava huomioon, että opiskelijoiden HOJKSeihin kirjatut asiat toteutuvat. Erityisopettajan samanaikaisopettajuuden tarkoitus on antaa opettajalle

tukea ja uusia välineitä järjestää opetus sekä erityistä tukea tarvitsevia että kaikkia opiskelijoita tukeviksi. Kaiken oppimisen tuen ja erityisopetuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on opiskelijan oppimaan oppimisen taitojen edistäminen.

9.4 Opiskelijaa tukevia työskentelytapoja ja menetelmiä

Opiskelijaa tukevia työtapoja ja menetelmiä HOPSiin ja HOJKSiin kirjattaviksi voivat olla esimerkiksi alla olevat asiat. On tärkeä ottaa huomioon, että monet kyseisistä asioista ovat hyviä pedagogisia ym. käytäntöjä, joiden on syytä olla jo valmiiksi luonnollinen osa oppimisympäristön toimintaa eivätkä edellytä erityisopettajan läsnäoloa. Erityisopettaja suunnittelee työtapoja ja menetelmiä yhdessä opiskelijan ja opettajien kanssa ja osallistuu opetuksen järjestämiseen tarpeen mukaan.

- tutustuminen tiloihin ja henkilökuntaan ennakolta
- tilojen fyysisen esteettömyyden kartoittaminen oppilaitoksessa ja työssäoppimispaikalla
- tapahtumien ennakoitavuuteen kiinnitetään erityistä huomiota: oppitunnin, jakson tms. rakenne, vaatimukset ja tärkeät ajankohdat käydään aina alussa huolella opiskelijan kanssa läpi
- tuki ajankäytön hahmottamiseen: esim. selkeät kalenterit ja lukujärjestykset helposti saatavilla
- toimintatavat yllättävissä tai epäselvissä tilanteissa – sovitaan kenen puoleen voi kääntyä, kun on kysyttävää, ja harjoitellaan esimerkiksi siirtymätilanteita
- opastetaan, miten tietyissä sosiaalisissa tilanteissa tulee toimia (retket, juhlat ym.)
- kieltämisen sijasta kerrotaan opiskelijalle, kuinka hänen kuuluisi toimia
- otetaan huomioon opiskelijan erityiset kiinnostuksen kohteet
- vältetään tilanteita, joissa opiskelija joutuu yhtä aikaa kuuntelemaan, lukemaan ja kirjoittamaan.
- parannetaan kuunteluolosuhteita: korjataan kaikuvat tilat ja meteliä aiheuttavat laitteet, ovet, tuolit ym.
- kerrataan ja avataan käsiteltävän aiheen keskeisiä käsitteitä (esim. vieraskielisille opiskelijoille, mutta hyödyllistä kaikille)
- kattavat, vaiheistetut ohjeet
- ohjeiden kirjallinen, visuaalinen ja auditiivinen esittäminen, ohjeet helposti saatavilla ja kerrattavissa
- jännittämisen vähentämiseksi esiintymistilanteet järjestetään pienemmässä ryhmässä, vain opettajalle tai yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa
- konkreettiset mallit, piirretyt ja kirjoitetut suunnitelmat otetaan työskentelyn avuksi

- työskentelyn itsearvioinnin opetteleminen (suunnittele - toimi - toimitko suunnitelman mukaan? millainen on tulos?)
- säännöllisesti henkilökohtaista ohjausta
- henkilökohtainen avustaja ja avustajan tehtävät sekä yhteistyö opettajien kanssa
- mahdolliset apuvälineet ja niihin liittyvät käytännöt ja tekninen tuki sekä tiloihin tarvittavat muutokset (esim. näkö- tai kuulovamman edellyttämät vaatimukset tiloille)
- henkilökohtaista ohjausta erityisesti työn alkuun saattamisessa
- toiminnan vaiheet kuvina
- tehtävälistat, muistilistat
- varmista ohjeiden muistaminen ja ymmärtäminen
- muuta kiellot toimintaohjeiksi
- kiinnitetään huomiota tilannekohtaisiin vaatimuksiin: onko liian vaikea asia, onko liikaa asiaa kerralla, onko työ liian vaativa suhteessa olotilaan, onko riittävästi taukoja, onko apua liian vähän vai liikaa, vaatiiko tilanne rauhoittamista/hiljaisuutta/etäisyyttä opiskelijaan
- selkokielinen materiaali
- välitön, positiivinen palaute
- harjoitellaan parhaan toimintavaihtoehdon valintaa
- ennakoidaan muutokset ajoissa
- asiaa käsitellään sen luonnollisessa ympäristössä
- vaihtoehtoisten suoritustapojen selvittäminen ja tarjoaminen, kuten suulliset tehtävien täydennykset ja toiminnalliset tehtävät
- yksilöllisten suoritustapojen suunnitteleminen ja toteuttaminen, esim. yksilöllinen suorittamisaikataulu ja -tekotapa sekä tukimateriaalien laatiminen
- tuntirungon antaminen (esim. taululle) tunnin alussa tai edellisenä päivänä
- korvaava materiaali (esim. tuntimateriaalin antaminen monisteina) etu- tai jälkikäteen
- tunnilla luettavien pitkien tekstien antaminen kotiin jo edeltä käsin
- tukiopetus
- ryhmässä säännöllisesti erityisopettaja/samanaikaisopettaja/ muu tukihenkilö mukana ohjaamassa ja opettamassa
- opiskelija tarvitsee säännöllisesti pienryhmäopetusta
- koekysymysten selkokielelle kääntäminen, yksinkertaistaminen
- kokeiden suullinen täydentäminen

- oma koetila
- lisäaika kokeissa
- koealueiden pilkkominen pienempiin osiin
- tietokoneen käyttö tunnilla/kokeessa
- toistuvien lukihäiriöön liittyvien kirjoitusvirheiden huomiotta jättäminen kokeen pisteytyksessä
- vaihtoehtoisten työtapojen kokeilu (esim. kokeen sijasta tiedonhankintatehtävät ym.)
- teoriaopintojen yksilöllinen suunnittelu, esimerkiksi työvaltaiset menetelmät
- oppimistavoitteiden tarkentaminen yksilöllisesti: kokonaisvaltaisten ja toiminnallisten sisältöjen lisääminen
- ammattiaineiden opiskelua/ kertausta / pienryhmässä tai yksilöllisesti
- teoriaopintoja konkretisoidaan työvaltaisesti ja käytännönläheisesti
- osa opiskelijan atto-opinnoista integroidaan ammattiaineiden opintoihin
- työturvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota, korostetaan oikeaoppista koneiden ja laitteiden hallintaa.

9.6 Tuki työssäoppimisessa ja ammattiosaamisen näytöissä

Ohjauksella on suuri merkitys työssäoppimisjakson onnistumiselle ja sitä kautta tapahtuvalle mahdolliselle työllistymiselle, etenkin erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle. Opiskelijan suoriutumista ennakoidaan, ja ohjauksen sekä tuen tarve on otettava huomioon jo työssäoppimispaikkaa etsittäessä. Työssäoppimisen ohjaus on opiskelijan, opettajan, erityisopettajajan ja työpaikkaohjaajan yhteistyötä, jossa opiskelijan osallisuus on keskeistä. Työpaikkaohjaajalla on merkittävä rooli erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimisen sujumisessa. Stadin ammattiopisto huolehtii työpaikkaohjaajan perehdyttämisestä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tukemiseen. Mikäli erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle laaditaan omat tavoitteet työssäoppimisjaksolle, kirjataan tavoitteet HOJKSiin. Jos opiskelijan henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa (HOPS) tai HOJKSissa on sovittu työvaltaisuudesta, on työssäoppimisjakso suunniteltava ja arvioitava suhteessa suunniteltuihin tavoitteisiin.

Opiskelijan tuen tarpeet saattavat liittyä esimerkiksi työhön perehtymiseen, työtehtävien oppimiseen ja suorittamiseen tai työyhteisöön sopeutumiseen. HOJKSiin ja HOPSiin kirjattuja pedagogisen tuon muotoja käytetään soveltuvin osin myös työssäoppimisen ja ammattiosaamisen

näyttöjen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa. On myös otettava huomioon, että monille opiskelussa tukea tarvitseville opiskelijoille työssäoppiminen antaa mahdollisuuden osoittaa vahvimpia osaamisalueita ja oppia heille luontevimmalla tavalla. Opiskelijan ja työpaikan valmentaminen työssäoppimiseen sekä tuki ja ohjaus työssäoppimisen aikana ja arviointikeskustelussa ovat opettajan tärkeimpiä tehtäviä.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman osana tehtävät **työssäoppimisen suunnitelma** ja **suunnitelma ammattiosaamisen näytöistä** ovat tärkeitä yhteistyön apuvälineitä työssäoppimisen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Jakson edetessä opettaja toimii sekä opiskelijan että työpaikkaohjaajan tukena. Hän perehdyttää myös mm. arvioinnin käytäntöihin, kuten oppimisen jatkuvaan arviointiin, palautteen antamiseen ja ammattiosaamisen näyttöihin. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimisen tuen suunnittelussa on mukana tarpeen mukaan myös erityisopettaja ja opiskelijahuollon edustajia. Käytännön tuen tarpeesta kertoo opiskelija tai hänen luvallaan (ja alaikäisen osalta huoltajien luvalla) oppilaitoksen henkilökunta. Opiskelijan vahvuuksien kuvaaminen on yhtä tärkeää kuin tuen tarpeiden kuvaaminen. Hyvä lähtökohta on, että käytännöt, jotka sopivat erityistä tukea tarvitseville opiskelijalle, sopivat kaikille opiskelijoille.

Ammattiosaamisen näytöissä erityistä tukea saavaa opiskelijaa voidaan tukea näyttöön valmistautumisessa, näytön suorituksessa lisäohjauksella, aikataulun joustoilla, näyttöympäristön varmistamisella opiskelijalle sopivaksi, näytön ammattitaitovaatimusten ja tavoitteiden mukauttamisella sekä näytön arviointitavan suunnittelulla. Jokaisesta näytöstä tehdään erillinen näyttösuunnitelma. Opiskelija voi saada ohjausta ja tukea ammattiosaamisen näytöistä suoriutumiseen. Ohjaus- ja tuki aloitetaan tarpeen mukaan hyvissä ajoin ennen näyttöä opiskelijan suoriutumisen varmistamiseksi. Myös näytön aikana opiskelijaa voi neuvoa ja ohjata ja hän voi kysyä neuvoa. Ammattiosaamisen näyttö on myös oppimistilanne, jossa ohjauksen tarve otetaan huomioon arvioinnissa. Jos opiskelijalla on mukautetut tavoitteet näyttöön liittyvistä asioista, suunnitellaan hänelle yksilöllinen näyttö, jonka tavoitteet määrittyvät mukautettujen tavoitteiden perusteella. Tavoitteita asetettaessa on kuitenkin tärkeätä pitää mielessä mahdollisuudet saavuttaa yleisen opetussuunnitelman arviointikriteerit.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näytöissä otetaan huomioon esimerkiksi seuraavia asioita:

- Näyttösuunnitelman laatimiseen opiskelija saa lisätukea.
- Näyttötilanteessa annetaan apua ohjeiden ymmärtämiseen.

- Työssäoppimispaikaksi valitaan paikka, jossa opiskelija saa riittävästi tukea ja ohjausta.
- Työssäoppimisen erityiset järjestelyt, mm. tukihenkilö / lisätty työssäoppiminen / ammatillisten opintojen opiskelua työssäoppimispaikassa.
- Työssäoppimisjaksoja ja näyttöjä siirretään tarvittaessa myöhemmäksi. Opiskelija jää koululle vahvistamaan ja harjoittelemaan tarvittavia taitoja.

Opiskelija-arvioinnissa työpaikalla erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjauksen näkökulmasta keskeisiä huomioon otettavia asioita:

- arviointiperiaatteiden tuntemus
- rakentava ja kehittävä arviointi
- itsearvioinnin tukeminen
- yksilöllisten tavoitteiden ja mahdollisten mukautettujen arviointikriteerien suunnittelu
- ammattiosaamisen näyttöihin liittyvät tukitoimet.

10. Erityistä tukea saavan opiskelijan arviointi

Osaamista on oltava mahdollisuus näyttää monipuolisesti, vaihtelevin tavoin ja niillä kommunikointitavoilla ja menetelmillä, joilla opetuskin on toteutettu.

Erityistä tukea saavan opiskelijan arvioinnissa tulee noudattaa samoja periaatteita kuin muidenkin opiskelijoiden arvioinnissa. Lähtökohtana on, että erityistä tukea saavat opiskelijat suorittavat tutkinnon samojen tutkinnon perusteissa ilmaistujen ammattitaitovaatimusten ja tavoitteiden mukaan kuin muut opiskelijat, vaikka opiskelua tuetaan eri tavoin. Osaamista on oltava mahdollisuus näyttää monipuolisesti, vaihtelevin tavoin ja niillä kommunikointitavoilla ja menetelmillä, joilla opetuskin on toteutettu.

10.1 Tutkinnon tavoitteiden mukauttaminen

Mikäli opiskelija ei jossakin tutkinnon osassa saavuta tutkinnon perusteissa ilmaistuja T1-tason tavoitteita, opetus voidaan mukauttaa. Mukauttaminen tarkoittaa opetuksen ja oppimistavoitteiden sopeuttamista opiskelijan oppimisedellytysten mukaisiksi (tasolle). Kun tutkinnon

ammattitaitovaatimuksia tai tavoitteita on mukautettu lain ammatillisesta koulutuksesta 630/1998, 20 §:n ja 21 § 2 ja 3 momentin perusteella, siitä on tehtävä merkintä todistukseen. Opiskelijan tulee saada tutkintotodistus, vaikka tutkinnon tavoitteita olisikin mukautettu[13]. Mukautetuista ammattitaitovaatimuksista tai tavoitteista on tehtävä alaviitemerkintä sekä päättötodistukseen että näyttötodistukseen.

Mahdollisen mukauttamisen tarpeen huomaa yleensä opettaja havaintojensa perusteella, mutta ennen mukauttamista oppimista pitää arvioida erilaisin menetelmin ja kartoituksin. Yksilöllistetyt oppimäärät peruskoulussa kertovat todennäköisestä mukauttamisen tarpeesta, mutta mukauttamisen tarve on harkittava ammatillisen koulutuksen tavoitteiden mukaan. Erityisopettaja vastaa yhdessä opettajien kanssa mukauttamisen tarpeen arvioinnista sekä mahdollisten lisädokumenttien tai lausuntojen tarpeen arvioinnista. Alaikäisen opiskelijan huoltajia ja opiskelijaa on kuultava mukauttamiseen liittyen ja heille on selvitettävä mukautuksen merkitys ja mahdollinen vaikutus jatko-opintoihin. Mukautetut ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit tulee laatia ennen opetuksen alkamista ja mukautus tulee dokumentoida HOJKSiin. On tärkeää pitää esillä, että tutkinnon perusteiden mukaisen arvioinnin on kuitenkin aina oltava mahdollista, mikäli opiskelija edistyy perusteiden mukaisesti.

Arviointi suoritetaan mukautettuihin ammattitaitovaatimuksiin tai tavoitteisiin suhteutettuna, joten niille on laadittava arviointikriteerit. Mukautettavan aineen opettaja laatii yhdessä erityisopettajan kanssa kyseessä oleville tutkinnon osille opiskelijalle yksilölliset tavoitteet ja arviointikriteerit käytössä olevan arvosana-asteikon mukaan. Ne kirjataan opiskelijan HOJKSiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kustakin tutkinnon osasta määritellään kaikkein keskeisin osaaminen, jota ilman ei voi saavuttaa ammattitaitovaatimuksia ja tavoitteita. Mukautettuja ammattitaitovaatimuksia ja tavoitteita voidaan tehdä opiskelijalle yhteen tai useampaan tutkinnon osaan tai koko tutkintoon. Arvosana-asteikko on sama kuin muutenkin käytettävä, ja tavoitteet johdetaan siten, että mukautetun kiitettävän arvosanan mukaiset ammattitaitovaatimukset ja tavoitteet ovat vaatimustasoltaan alempia kuin perustutkinnon perusteiden T1-tasolla.

[13] Poikkeuksena on sosiaali- ja terveysalan perustutkintoon (lähihoitaja) kuuluva lääkehoito, jota ei voida mukauttaa.

Arvosana-asteikot:

Kiitettävä 3
Hyvä 2
Tyydyttävä 1 Tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset ja tavoitteet

---

Kiitettävä 3M)
Hyvä 2M)
Tyydyttävä 1M) Mukautetut ammattitaitovaatimukset ja tavoitteet

M)Opinnot on suoritettu mukautetuin tavoittein ja ammattitaitovaatimuksin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 630/1998 20 §:n mukaisesti.

Mukautettujen arviointikriteerien laadinnan perustana toimivat seuraavat periaatteet:

3M: Opiskelija suorittaa hyväksytysti useimmat keskeiset (työ)tehtävät.

2M: Opiskelija suorittaa hyväksytysti joitakin keskeisiä (työ)tehtäviä.

1M: Opiskelija suorittaa tuetusti joitakin keskeisistä (työ)tehtäviä.

Erityisopetuksena järjestettävässä koulutuksessa ammattiosaamisen näytöt voidaan arvioida myös sanallisesti (Valtioneuvoston asetuksen ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta 603/2005, 10 §:n). Tällöin osaaminen kuvataan lyhyesti. Mikäli ammattiosaamisen näytöt arvioidaan sanallisesti, merkitään arvosanakohtaan viite ja viitteessä kuvataan lyhyesti, mitä opiskelija osaa.

Mukautetuista ammattitaitovaatimuksista tai tavoitteista on tehtävä alaviitemerkintä sekä päättötodistukseen että näyttötodistukseen. Mukautetut tutkinnon osat merkitään todistukseen M-viitteellä. Opiskelijan on tiedettävä, että mukautettujen ammattitaitovaatimusten tai tavoitteiden mukaan suoritettu koulutus saattaa vaikuttaa jatko-opintoihin pääsyyn ja niissä menestymiseen. Jos ammattitaitovaatimuksissa ja -tavoitteissa esitetty osaaminen jäävät olennaisilta osin puutteellisiksi, on tutkintotodistuksen sijasta annettava todistus suoritetuista opinnoista. Sen liitteenä tulee antaa selvitys siitä, mitä opiskelija parhaiten osaa.

Mukautettuja ammattitaitovaatimuksia ja tavoitteita voidaan tehdä opiskelijalle yhteen tai useampaan tutkinnon osaan tai koko tutkintoon. Mukautus on tehtävä siten, että opiskelija saavuttaa mahdollisimman suuressa määrin saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Opiskelijalle annetaan tutkintotodistus, vaikka yksi tai useampia tutkinnon osien tavoitteita olisi mukautettu tai hänet olisi vapautettu opinnoista lain 630/1998 21 §:ssä mainituin perustein.

11. Lähteet

Arvonen, A., Katva, L. & Nurminen, A. 2010: Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen. PS-kustannus, Jyväskylä.

Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:28.

Eskola, S., Metsola, L., Miettinen, K., Piha, L. Rahikkala, M-L, Ruuskanen U. (toim.) 2008: Kaikille yhteiseen ammatilliseen oppilaitokseen. Invalidiliitto.

Hämäläinen, R., Liias, S., Taarna, V. & Valkama, A. 2008. Erilaisen oppijan käsikirja. Erilaisten oppijoiden liitto ry. Lukineuvola- hanke. Gummerus, Jyväskylä.

Julkisuuslaki 621/1999.

Kasurinen, H.- Launikari, M. 2008. Chances - opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Opetushallitus.

Koulutusopas 2013. Opetushallitus.

Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön. Opetushallitus & Suomen Vanhempainliitto, Helsinki 2007.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta § 17,19, 20, 24.

Manninen, J. & Pesonen, S. 1997. Uudet oppimisympäristöt. Aikuiskasvatus 4/97.

Murto, P. Naukkarinen, A. & Saloviita, T. (toim) 2001: Inkluusion haaste koululle. PS-kustannus, Jyväskylä.

Niemi, A-M. Mietola, R. Helakorpi, J. 2010. Erityisluokka elämänkulussa. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2010.

Perustutkintokohtaiset terveydentilasuositukset: http://www.koulutusnetti.fi/files/terveydelliset_suositukset.pdfLähde:

Tilastokeskus: http://www.stat.fi/meta/kas/erityisop_per.html.

Unhola Terhi 2010. Kodin ja koulun välinen viestintä peruskoulun 7-9 -luokilla Vantaalla - Kolmikantatutkimus viestinnän nykytilasta ja kehittämistarpeista tuloksena viestinnän malli. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015.

Tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset:
http://www.koulutusnetti.fi/files/alakohtaiset_terv_tekijat.pdf

Tilastokeskus: http://www.stat.fi/meta/kas/erityisop_per.html

Liitteet:

1. Opetussuunnitelmat ja lainsäädäntö

Ammatillisten perustutkintojen perusteet: Opetushallitus 2008–2010 http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/ammatilliset.

Ammatillisten perustutkintojen perusteet: Opetushallitus 23.12.2011, 38/011/2011 (Opiskeluun soveltumattomuuden ratkaisuista (SORA) ammatillisissa perustutkinnoissa): http://www.oph.fi/koulutuksen_jarjestaminen/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/ammatilliset_perustutkinnot.

Perusopetuslaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 630/98)

20 § Erityisopetus

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. (13.6.2003/479)

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä. (12.8.2011/951)

Erityisopetuksessa voidaan poiketa tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään.

21 § Erityiset opetusjärjestelyt

Opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:
1) opiskelijalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan tutkinnon sisältämiä opintoja vastaavat tiedot ja taidot;
2) tutkinnon sisältämien opintojen suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai

3) se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä.

25 § (15.7.2005/601)

Opiskelijan arviointi

Opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijoiden oppimista, työskentelyä ja osaamista tulee arvioida monipuolisesti.

Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista tulee muun arvioinnin ohella arvioida opiskelijan työpaikalla, oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa työtilanteissa tai -tehtävissä antamien ammattiosaamisen näyttöjen perusteella.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta (811/1998)
8§ Erityisopetus

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 §:ssä tarkoitettua erityisopetusta saavan opiskelijan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevasta kirjallisesta suunnitelmasta tulee ilmetä:

1) suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet ja tutkinnon laajuus sekä opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma;

2) millä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitetulla perusteella opiskelijan opetus annetaan erityisopetuksena;

3) mitä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa ja 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuja opiskelun edellyttämiä erityisiä opetus- ja opiskelijahuollon palveluja opetuksessa tai sen yhteydessä annetaan; sekä (18.6.2003/562)

4) mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa.

Jos opiskelijalle annetaan erityisopetuksen yhteydessä valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, noudatetaan mitä 1 momentissa säädetään.

Erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Erityisopetuksena ei pidetä tukiopetusta, joka annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumishäiriöitä.

10 § Arvioinnin perusteet

Opiskelijan osaaminen ja sen kehittyminen on arvioitava riittävän usein koulutuksen aikana ja koulutuksen päättyessä.

Opiskelijan hyväksytyt opintosuoritukset ja osaaminen arvioidaan käyttäen asteikkoa kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Vastaavaa asteikkoa käytetään arvioitaessa ammattiosaamisen näyttöjä. Erityisopetuksessa ammattiosaamisen näytöt voidaan arvioida myös sanallisesti. Vapaasti valittavat opinnot voidaan opiskelijan suostumuksella hyväksyä suoritetuksi ilman arvosanaa.

Vammaisten opiskelijoiden valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa, ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa sekä kotitalousopetuksessa voidaan poiketa edellä olevista arvioinnin perusteista siten kuin Opetushallituksen vahvistamissa opetussuunnitelman perusteissa määrätään. (17.12.2009/1137)

Opetushallitus antaa opetussuunnitelman perusteissa tarkemmat määräykset arvioinnista ja siihen sisältyvistä ammattiosaamisen näytöistä.

38 § Opintososiaaliset edut erityisopetuksessa

Erityisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, muihin opiskelijahuollon palveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin. Vammaisille opiskelijoille järjestettävistä muista palveluista ja tukitoimista säädetään erikseen. (13.6.2003/479)

Sen lisäksi, mitä 37 §:ssä säädetään, 20 §:n 2 momentissa tarkoitetussa erityisopetuksessa opiskelijalle voidaan antaa maksutta oppikirjat ja muut koulutarvikkeet, majoituksessa olevien tarpeelliset viikoittaiset kotimatkat, täysihoito oppilasasuntolassa tai muussa majoituksessa sekä henkilökohtaiset työvarusteet.

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä. (12.8.2011/951) Yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetuksen järjestämiseksi ja tukemiseksi Stadin ammattiopisto tekee tiivistä yhteistyötä erityistehtävän saaneiden oppilaitosten kanssa.